

30 กันยายน 2565

บทความเกี่ยวกับ
เพลงสะท้อนประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ
และสังคม

เสนอต่อ ฝ่ายส่งเสริมความรู้ทางการเงิน ธนาคารแห่งประเทศไทย
โดย ดร.สัจภูมิ ละออ

8 ทศวรรษธนาคารแห่งประเทศไทย ภาพสะท้อนสังคมไทยในเสียงเพลง

บทเพลงเป็นเสมือนลมหายใจของคนในสังคม ยุคใดอยู่ดีมีสุข สมัยใดมีปัญหาเรื่องปากท้อง เรื่องราวเหล่านั้นผู้ประพันธ์มักสะท้อนออกมาในบทเพลงให้นักร้องได้ขับขาน ทำให้ภาพชีวิตแต่ละยุคสมัยไหลเด่นอยู่ในใจของผู้คน

บทเพลงที่สะท้อนภาพทางสังคมได้อย่างโดดเด่นคือ เพลงเพื่อชีวิตและเพลงลูกทุ่ง

คำว่า “เพลงลูกทุ่ง” เกิดขึ้นสมัยนายจำนง รังสิกุล ดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายจัดรายการของสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 ซึ่งตั้งอยู่ที่บางขุนพรหม กรุงเทพมหานคร นายจำนงได้ตั้งชื่อรายการหนึ่งว่า “เพลงลูกทุ่ง” มีนายประกอบ ไชยพิพัฒน์ เป็นผู้จัดการรายการออกอากาศในปี พ.ศ. 2507 รายการนี้ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทำให้วงดนตรี นักร้อง ที่เล่นและร้องเพลงแนวที่เรียกว่า เพลงชีวิต หรือ เพลงตลาด มาแต่เดิมพากันเรียกชื่อตนเองใหม่ว่า เพลงลูกทุ่ง วงดนตรีลูกทุ่ง และนักร้องลูกทุ่ง

เพลงลูกทุ่งมีอัตลักษณ์อันโดดเด่นที่เนื้อหา ผู้ประพันธ์มักนำเรื่องราวชีวิตชาวบ้านทั่วไปมาร้อยเรียงขับขานให้ความบันเทิงกับคนทุกระดับชั้น แต่เป็นที่นิยมกันมากสำหรับชาวบ้านทั่วไป เพลงลูกทุ่งเพลงแรกน่าจะชื่อ สาวชาวไร่ คำร้องและทำนอง โดย ครูเหม เวชกร ประพันธ์เพื่อใช้ประกอบละครวิทยุเรื่องสาวชาวไร่ ในปี พ.ศ. 2481¹

ส่วนนักร้องเพลงลูกทุ่ง ในยุคแรก ๆ ราว พ.ศ. 2481-2500 มีนักร้องที่โด่งดังได้แก่ คำรณ สัมบุญณานนท์ ปรีชา บุญญเกียรติ สมยศ ทศนพันธ์ เบญจมินทร์ (ตุ้มทอง โชคชนะ) และปอง ปรีดา เป็นต้น ยุคนี้นักร้องจะมีชื่อเสียงได้จะต้องอัดแผ่นเสียง แล้วนำไปแจกจ่ายให้กับผู้จัดการรายการเพลงตามสถานีวิทยุต่าง ๆ ซึ่งแผ่นเสียงสีดำ ๆ นั้นเรียกอีกกันว่า แผ่นไวนิล (vinyl) ผู้ประดิษฐ์คิดค้นคือ เอมีล เบร์ลินเนอร์ (Emile Berliner) นักประดิษฐ์ชาวอเมริกัน ผู้ก่อตั้งบริษัทแผ่นเสียงแห่งสหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2437 ผลงานสร้างสรรค์ของเขาทำให้ชาวโลกได้ฟังเพลงเพราะ ๆ จากทุกมุมโลก แต่การบันทึกเสียงลงแผ่นของคนไทยนั้น พรรณราย เรือนอินทร์ เล่าไว้ในหนังสือพิมพ์มติชนรายวัน ฉบับวันที่ 15 กันยายน พ.ศ. 2565 ว่า หม่อมสัมจิน เป็นนักร้องหญิงของไทยคนแรก ที่ได้บันทึกแผ่นเสียงตั้งแต่ก่อน พ.ศ. 2449 โดยบริษัท แกรมโมโฟน คอนเสิร์ต เร็กคอร์ด สาขาบางกอก ซึ่งบริษัทแห่งนี้ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็น บริษัท แอนเจลเร็กคอร์ด การบันทึกเสียงลงแผ่นทำให้นักร้องลูกทุ่งเป็นที่รู้จักง่ายขึ้น โดยผ่านโฆษกจัดรายการเพลงตามสถานีวิทยุต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่มีนายห้างขายยาเป็นผู้สนับสนุน

ยุคต่อมาราว พ.ศ. 2500 – 2515 นักร้องลูกทุ่งที่มีชื่อเสียงในยุคนี้ นอกจากนักร้องในยุคก่อน ๆ ที่ยังโด่งดังติดลมบนอยู่ก็มีนักร้องน้องใหม่เข้ามาสู่วงการ ได้แก่ สุรพล สมบัติเจริญ ชัยชนะ บุญนะโชติ ไหวพจน์ เพชรสุพรรณ ขวัญจิต ศรีประจันต์ เมืองมนต์ สมบัติเจริญ ละอองดาว สกาวเดือน ทูล ทองใจ เรียม ดาราน้อย ชาติศรี ศรีชล ก้าน แก้วสุพรรณ ชาย เมืองสิงห์ สมัย อ่อนวงศ์ และผ่องศรี วรนุช เป็นต้น นักร้องยุคนี้ยังคงอัดแผ่นเสียงเพื่อแจกจ่ายให้กับสถานีต่าง ๆ เหมือนเดิม แผ่นเสียงเหล่านั้นวางจำหน่ายโดยห้างแผ่นเสียงซึ่งมักอยู่ในกรุงเทพมหานคร เช่น ห้างแผ่นเสียงคาเธ่ย์ ห้างแผ่นเสียงกรุงไทย และห้าง ต.เง็กชวน ผู้ผลิตแผ่นเสียงตรากระต่าย

ภาพจาก: <https://www.audio2hand.com/แม่ไม่เพลงไทย>

ยุคต่อมาราว พ.ศ. 2516 - 2525 ยุคนี้ถือว่าเป็นยุคทองของนักร้องลูกทุ่ง นักร้องที่โด่งดังในช่วงนี้นอกจากรุ่นพี่ ๆ ที่โด่งดังต่อเนื่องมาจากทศวรรษก่อน ก็มีนักร้องรุ่นใหม่ก้าวเข้ามา ได้แก่ ศรคีรี ศรีประจวบดำ แดนสุพรรณ ไพรวลัย ลูกเพชร สังข์ทอง สีสไพลิน พรหมแดน สายัณห์ สัญญา เพชร โพธาราม เสกศักดิ์ พู่กันทอง ระพีวัน ภูไท ศรชัย เมฆวิเชียร น้ำอ้อย พรวิเชียร ก้องนภา ลูกธนู สัญญา พรนารายณ์ คัมภีร์ แสงทอง โรม ศรีธรรมราช ดาวใต้ เมืองตรัง อ้อยทิพย์ ปัญญาธร แว มยุรา ขวัญชัย เพชรร้อยเอ็ด ศรเพชร ศรสุพรรณ เสรี รุ่งสว่าง พุ่มพวง ดวงจันทร์ มนต์รัก ขวัญโพธิ์ไทย เพชร โพธาราม รักชาติ ศิริชัย นพพร เมืองสุพรรณ แสงสุรีย์ รุ่งโรจน์ สรวง สันติ อ้อยทิพย์ ปัญญาธร สุนารี ราชสีมา รังสี เสรีชัย โชคชัย โชคอนันต์ ภูมินทร์ อินทพันธ์์ สุพรรณ สันติชัย ประกายเพชร สรหงส์ สร้อยเพชร พรสุพรรณ ดาวใต้ เมืองตรัง และสุรียัน สองแสง เป็นต้น นักร้องลูกทุ่งยุคนี้แรก ๆ ยังต้องอัดแผ่นเสียงเผยแพร่ผลงาน ต่อมาค่อยพัฒนาเป็นบันทึกเสียงลงเทปคาสเซ็ท (Cassette Tape) ตลับหนึ่งมีราว 10 เพลง และเมื่อเทปคาสเซ็ทเข้ามาแพร่หลาย เนื่องจากมีความสะดวกสบายในการฟัง เพราะแค่มีเครื่องเล่นเทปขนาดพกพาก็สามารถฟังเพลงได้ทุกสถานที่ ผิดกับแผ่นเสียงที่ต้องมีเครื่องเล่นขนาดใหญ่ไม่สะดวกในการพกพา เป็นเหตุให้แผ่นเสียงค่อย ๆ ลดความนิยมลงและค่อย ๆ หายไป จนเหลือเพียงกลุ่มคนที่ชื่นชอบและอนุรักษ์ไว้เท่านั้น

ยุคต่อมาราว พ.ศ. 2526-2535 ยุคหลัง สายัณห์ สัญญา และ พุ่มพวง ดวงจันทร์ โด่งดัง ช่วงนี้มีนักร้องลูกทุ่งหน้าใหม่เกิดขึ้นน้อยมากเนื่องจากวงการเพลงซบเซา วงดนตรีลูกทุ่งที่โด่งดังในอดีตหลายวงยุบวง เนื่องจากขาดสภาพคล่องทางการเงิน นักร้องต้องออกหางานร้องเพลงตามคาเฟ่ และร้านอาหาร นักร้องที่โด่งดังในช่วงนี้ได้แก่ ยิ่งยง ยอดบัวงาม เด่นชัย สายสุพรรณ รุ่ง สุริยา ก๊อต-จักรพรรณ์ อาบครบุรี ศิริพร อำไพพงษ์ เป็นต้น

วงการเพลงลูกทุ่ง นับจากปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นการพัฒนาทั้งเนื้อหาเพลงที่ทันสมัย นักร้องไม่ได้ฟังวงดนตรีเหมือนในอดีต แต่หันมาร้องเพลงในรายการทีวี ร้านอาหาร และปรากฏตัวตามงานต่าง ๆ นักร้องลูกทุ่งในยุคนี้ที่โด่งดังมีทั้งนักร้องเก่า ๆ ที่กลับมามีชื่อเสียงใหม่อย่าง ยิ่งยง ยอดบัวงาม ที่โด่งดังด้วยเพลง “สมศรี 1992” และ สดใส รมโพธิ์ทอง ที่โด่งดังด้วยเพลง “รักน้องพร” นักร้องที่เกิดใหม่ได้แก่ ต่าย อรทัย เอกชัย ศรีวิชัย ดำรง วงศ์ทอง ไมค์ ภิรมย์พร อาภาพร นครสวรรค์ หญิงลี ศรีจุมพล จ๊ะ คันทู ซึ่งต่อมาเปลี่ยนเป็น จ๊ะ อาร์สยาม ลำไย ไททองคำ ก้อง ห้วยไร่ และ จ่อย ไมค์ทองคำ เป็นต้น ยุคใหม่นี้เป็นยุคเปลี่ยนผ่านจากเทปคาสเซ็ท มาเป็น Compact Disc หรือ ซีดี ตามมาด้วย MP3 Player นิยมเรียกกันว่า เอ็มพี3 แล้วก้าวสู่ยุค มิวสิค สตรีมมิ่ง (Music streaming) ซึ่งก็คือ รูปแบบการฟังเพลงบนออนไลน์ โดยใช้อินเทอร์เน็ตเป็นสื่อกลาง นักร้องยุคนี้ไม่ได้พึ่งยอดขายเทปและไม่ต้องง้อนายห้างลงทุนอัดเสียงให้อย่างแต่ก่อน นักร้องสามารถอัดเสียงแล้วส่งลงสื่อดิจิทัลแพลตฟอร์มต่าง ๆ ด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็น ยูทูบ

ไลน์ เฟซบุ๊ก หรืออื่น ๆ เมื่อมียอดไลค์มาก ๆ ก็มีชื่อเสียงได้ และเมื่อมีชื่อเสียงก็หารายได้จากการร้องเพลงในงานต่าง ๆ ตามรับเชิญ ซึ่งค่าตัวนั้นสามารถสร้างรายได้เป็นอย่างดีเป็นกอบเป็นกำ

บทเพลงที่นักร้องลูกทุ่งนำมาขับขานทุกยุคทุกสมัย เนื้อหาสะท้อนภาพวิถีชีวิตของคนในสังคม อย่างตรงไปตรงมา เรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมด้านใดก็ตาม ผู้ประพันธ์เพลงมักหยิบจับมาร้อยเรียงใส่ทำนองให้นักร้องได้ขับขาน บางเพลงโด่งดังเป็นที่รู้จักกันในวงกว้าง จนกลายเป็นเพลงอมตะ ขณะที่บางเพลงแม้จะสะท้อนภาพทางสังคมได้เป็นอย่างดี แต่ก็เกิดขึ้นมาอย่างเงียบ ๆ แล้วก็หายไปกับกาลเวลา

เนื้อหาของเพลงลูกทุ่ง หากนำมาพิจารณาแล้วแยกแยะออกมา จะเห็นว่ามีทั้งเรื่องความเป็นไปของสังคม การเมือง การศึกษา การพัฒนาเครื่องมือสื่อสาร และเศรษฐกิจ ซึ่งเรื่องเศรษฐกิจนั้นมีทั้งเรื่องปากท้องของชาวบ้าน เรื่องนโยบายของรัฐบาลโดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายเกี่ยวกับการเงินการธนาคารที่รัฐบาลมีส่วนในการขับเคลื่อน และการเงินการธนาคารแต่ละช่วงเวลานั้น ธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นผู้มีบทบาทในการบริหารจัดการ

ธนาคารแห่งประเทศไทย ถือกำเนิดเมื่อ พ.ศ. 2485 เริ่มจากพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิวัฒนไชย เป็นพระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าไชยันตมงคล กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ผู้ทรงได้รับการขนานนามว่า "บิดาแห่งการธนาคารไทย" ทรงเป็นผู้มีเจตนารมณ์ตั้งธนาคารชาติมาตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ต่อมาได้มีการตรา พ.ร.บ.ธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 ในวันที่ 28 เมษายน 2485 และได้ทำพิธีเปิด ธนาคารแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2485 หลังจากมีรัฐธรรมนูญใช้ราว 10 ปี โดยพระองค์ทรงดำรงตำแหน่งผู้ว่าการธนาคารแห่งประเทศไทยเป็นคนแรก² ตลอดเวลา 8 ทศวรรษที่ผ่านมา ธนาคารแห่งประเทศไทยได้มีบทบาทในด้านการพัฒนาและรักษาความมั่นคงทางการเงิน ซึ่งสถานะที่เปลี่ยนแปลงไปทางเศรษฐกิจและสังคมไทยในแต่ละยุคสมัยได้ถูกสะท้อนออกมาในบทเพลงทั้งโดยตรงและโดยอ้อมเสมอมา

ทศวรรษที่ 1 (2485-2494) ยุคอยู่แบบบ้าน ๆ

ทศวรรษแรกของธนาคารแห่งประเทศไทยพบกับปัญหาหนักเนื่องจากอยู่ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง ญี่ปุ่นบุกสยามเพื่อใช้เป็นทางผ่านไปยังประเทศพม่า รัฐบาลต้องระดมตัวท่ามกลางปัญหาธนบัตรไม่พอใช้จ่าย อันเนื่องมาจากค่าใช้จ่ายด้านการทหารของญี่ปุ่น ธนาคารแห่งประเทศไทยจึงแก้ปัญหาการขาดแคลนธนบัตร เช่น การนำเอาธนบัตรใบละ 1 บาท มาประทับเลข 50 เพื่อให้เป็นธนบัตรใบละ 50 บาท ต่อมาปี พ.ศ. 2487 เมื่อมีความต้องการเงินบาทจำนวนมากในช่วงสงคราม จึงได้ก่อให้เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรง ชาวบ้านอยู่ในยุคข้าวยากหมากแพง เพลงตลาด หรือ เพลงชีวิตในช่วงนี้ ได้สะท้อนภาพชีวิตชาวบ้านที่อยู่กันชนิดปากกัดตีนถีบ เนื้อหาของเพลงมีลักษณะให้กำลังใจคนยากไร้ อย่างเพลง ตื่นเถิดกรรมกร ประพันธ์โดย แสงนภา บุญราศรี ที่ปลุกเร้ากรรมกรให้ลุกขึ้นมาทำมาหากิน สร้างเนื้อสร้างตัว และมีเพลงที่ให้กำลังใจชาวนา อย่างเพลงบ้านไร่ของเรา เป็นต้น

เพลงบ้านไร่ของเรา (2485) คำร้อง ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) ทำนอง ศาสตราจารย์ พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) เนื้อเพลงกล่าวถึงชีวิตชาวบ้านที่ออกทำนาแต่เช้าตรู่ ด้วยความขยันขันแข็ง เนื้อเพลงฉายภาพแสงทองยามเช้า เสียงกระดิ่งจากควัวควายที่ชาวนาต้อนไปท้องนา ผึ้งบินดูดน้ำหวานจากดอกไม้ ผู้ประพันธ์ให้ภาพชีวิตชาวนาที่แม้ร่างกายหนัก แต่ก็อยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันสวยงาม “เรื่องแสงทองกระดิ่งก้องกริ่งมา เป็นสัญญาณ ออกทุ่งนาจับทำงาน ฟังเสียงกระดิ่ง ดูผึ้งบินคลุกคลาน กินน้ำหวานเก็บไปสร้างรังถาวร”

เพลงบ้านไร่ของเรา⁴

คำร้อง : ชุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์)

ทำนอง : ศาสตราจารย์ พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร)

๑ เรื่องแสงทอง กระดังก้องกรังมา เป็นสัญญาณ ออกทุ่งนาจับทำงาน
ฟังเสียงกระดัง ดูฝั่งบินคลุกคลาน กินน้ำหวานเก็บไปสร้างรังถาวร
แสงทองงามตา เรืองนาป่าดอน ตะวันเช้าทำงาน ตะวันรอนเราก็นอน
สายแล้วเรามา ฉวยพรว้าหาคอน ทรัพย์ฝั่งดิน สิ้นฝั่งดอน ช้อนชุดเอา
สมบูรณ์ไหนปาน บ้านไร่ของเรา เสริสำราญ บ้านไร่ของเรา ๑

เพลงบ้านไร่ของเรา ใช้คำง่าย ๆ บรรยายภาพชีวิตชาวนาให้ผู้ฟังได้จินตนาการเห็นทั้งภาพ “แสงทอง งามตา เรืองนาป่าดอน” กิริยาท่าทางของชาวนา “ฉวยพรว้าหาคอน” และยังได้ยินเสียง “กระดังก้องกรังมา” ภาพสะท้อนที่โดดเด่นในบทเพลงมี 3 ประเด็นดังต่อไปนี้

1. เครื่องมือของใช้ชาวนา ชาวนาในปี 2485 นั้น ยังใช้วัวและควายไถนา ไม่ได้ใช้ควายเหล็กหรือรถไถ นานอย่างปี พ.ศ. 2565 แม้ในเพลงจะไม่มีคำว่าวัวหรือควาย แต่ผู้ฟังก็รู้ได้จาก “เสียงกระดัง” ซึ่งของชนิดนี้ใช้สำหรับผูกไว้ที่คอวัวหรือควายเท่านั้น ส่วนเครื่องมืออื่น ๆ ก็มี “พรว้า” ซึ่งก็คือมีดชนิดหนึ่งที่ใช้สำหรับแผ้วถางหญ้าหรือละเมาะไม้ และเครื่องมือสำหรับชุดของชาวนาสมัยก่อนนั้นก็คือจอบ

เครื่องมือของใช้ต่าง ๆ เหล่านี้ ปัจจุบันยังมีอยู่ แต่ชาวนาไม่ได้นำมาใช้เหมือนสมัยปี พ.ศ. 2485 ซึ่งเป็นปีที่เพลงบ้านไร่ของเราเกิด แต่นำไปใช้ในกิจกรรมอื่น ๆ เพราะชาวนามีเครื่องมือชนิดใหม่มาแทนที่ใช้สะดวกและไม่เปลืองแรง

2. การทำงานของชาวนา ภาพที่ชีวิตชาวนาในเพลง “ตะวันเช้าทำงาน ตะวันรอนเราก็นอน สายแล้วเรามา” ความที่ขี้เกียจจะเห็นว่าชาวนาเข้าตึ้นขึ้นไปทำงาน เย็นกลับบ้านนอน พอวันใหม่ก็กลับไปทำนาเหมือนวันก่อน ๆ ฟังเพลงผ่าน ๆ เหมือนเป็นชีวิตที่ซ้ำซากจำเจ แต่ในเนื้อเพลงไม่ได้เน้นลำบาก แต่เน้นไปที่การฉายภาพสวยงามที่พบแต่ละวัน นั่นคือชี้ชวนให้เห็นแสงทองยามเช้า ให้ได้เห็นฝั่งเก็บน้ำหวานไปสร้างรัง และให้ได้ยินเสียงกระดังจากคอวัวควาย เน้นให้เห็นชีวิตชาวนาที่ทำงานอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันสวยงาม

3. นัยแฝงที่เพลงต้องการสื่อ เพลงบ้านไร่เราณั้ยที่ฝากแฝงไว้คือ ต้องการให้กำลังใจชาวไร่ ชาวนา และชนชั้นรากหญ้าทั้งหลายในยุคสมัยนั้น เพราะต้องต่อสู้กับปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาปากท้อง โดยนำเอาความสภาพการทำงานที่หนักและเหนื่อยเป็นตัวแทน จากนั้นก็ฉายภาพในมุมที่สวยงามออกมาเพื่อให้เห็นว่า แม้ชาวนาจะทำงานหนักอย่างไร แต่ก็เป็นการทำงานที่มีความสุขกับธรรมชาติที่สวยงาม และเป็นการสร้างเนื้อสร้างตัวเหมือนกับฝั่งที่สร้างรัง ดังเนื้อเพลงที่ว่า “ดูฝั่งบินคลุกคลาน กินน้ำหวานเก็บไปสร้างรังถาวร”

เพลงบ้านไร่เรา สะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนาอย่างมีชีวิตชีวา แฝงด้วยนัยที่ปลุกใจให้ชาวนาหรือคนทำงานหนักเอาเบาสู้สร้างความมั่นคงให้ชีวิต อันจักส่งผลให้ประเทศชาติมั่นคงถาวร

ทศวรรษที่ 2 (2595-2504) ยุคยึดมั่นในศักดิ์ศรี

กลิ่นอายของเพลงปลอบใจและปลุกเร้าให้ “คนรากหญ้า” มีกำลังใจทำมาหากิน ยังส่งกระแสเข้ามาถึงทศวรรษที่ 2 ของการเกิดขึ้นของธนาคารแห่งประเทศไทย การเมืองในช่วงนี้ ในปี พ.ศ. 2496 ไทยขาดดุลการคลังสูงเป็นประวัติการณ์ และในปลายทศวรรษที่ 2 รัฐบาลเริ่มนำเอาแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

มาใช้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งจะส่งผลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในทศวรรษต่อไป เพลงในช่วงนี้ยังมีกลิ่นอายปลุกปลอบคนทำงานหนัก ขณะเดียวกันก็มองถึงศักดิ์ศรีของคนรากหญ้า ดังปรากฏอยู่ในเนื้อหาของเพลง กลิ่นโคลนสาบควาย

เพลงกลิ่นโคลนสาบควาย (2497) กล่าวถึงศักดิ์ศรี และภาพชีวิตชาวนา ได้รับความนิยมของเพลงนี้ได้จากยอดขายที่สูงถึง 5,000 แผ่น ในหนึ่งสัปดาห์ ครูไพบูลย์ บุตรขันผู้ประพันธ์เคยให้สัมภาษณ์ว่า จอมพล ป. พิบูลสงคราม ท่านชอบเพลงนี้ เพราะว่าเนื้อหาสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่ส่งเสริมอาชีพเกษตรกร แต่ก็มีอีกกระแสหนึ่งว่าถูกสั่งห้ามในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์³

เพลงกลิ่นโคลนสาบควาย⁵

คำร้อง/ทำนอง : ไพบูลย์ บุตรขัน

๑ อย่าดูหมิ่นชาวนาเหมือนดังตาสี เอาผืนนาเป็นที่พำนักพักพิงร่างกาย
ชีวิตเอยไม่เคยสบาย ฝ่าเปลวแดดแผดร้อนแทบตาย ไส้ควายไถนาป่าดอน
เหงื่อรินหยด หลังลงรดแผ่นดินไทย จนผิวพรรณเกรียมไหม้แดดเผามิได้อุทธธรณ์
เพิงพักกายมีควายเคียงนอน สาบควายกลิ่นโคลนเคล้าโชยอ่อน ยามนอนหลับแล้วไผ่ฝัน
กลิ่นโคลนสาบควายเคล้ากายหนุ่มสาวแห่งชาวนา ไม่ล่อยเลิควาเหมือนชาวสวรรค์
หอมกลิ่นน้ำปรงพุ่งอยู่ทุกวัน กลิ่นกระแจะจันทร์ หอมเอยผิวพรรณนั้นต่างชาวนา
อย่าดูถูกชาวนาเห็นว่าอับเฉา มือถือเคียวขันเข้า เกี้ยวข้าวเลี้ยงเราผ่านมา
ชีวิตคนนั้นมีราคา ต่างกันแต่ชีวิตชาวนา บุชากลิ่นโคลนสาบควาย
(ซ้ำ) อย่าดูถูกชาวนาเห็นว่าอับเฉา มือถือเคียวขันเข้า เกี้ยวข้าวเลี้ยงเราผ่านมา
ชีวิตคนนั้นมีราคาต่างกันแต่ชีวิตชาวนา บุชากลิ่นโคลนสาบควาย๑

เนื้อหาในเพลง กลิ่นโคลนสาบควาย สาเหตุที่คนฟังนิยมกันมากเพราะว่า สะท้อนภาพชีวิตชาวนาเสียเรื่องที่ซับซ้อนออกมานั้น เสมือนหนึ่งเป็นตัวแทนคำพูดของชาวนาที่ไม่ค่อยมีโอกาสได้พูด ได้แสดงออกบอกเล่าเรื่องราวของตนเอง ซึ่งเพลงนี้สะท้อนภาพสังคมในด้านต่าง ๆ แยกได้ 4 ประการดังต่อไปนี้

1. การทำงานของชาวนา ชาวนาต้อง “เอาผืนนาเป็นที่พำนักพักพิงร่างกายชีวิตเอยไม่เคยสบาย ฝ่าเปลวแดดแผดร้อนแทบตาย ไส้ควายไถนาป่าดอน เหงื่อรินหยด หลังลงรดแผ่นดินไทย จนผิวพรรณเกรียมไหม้แดดเผามิได้อุทธธรณ์” เนื้อหาที่ยกมา ฉายให้เห็นภาพการทำงานของชาวนาท่ามกลางเปลวแดดที่แผดเผาเหงื่อไหลหยด ผิวไหม้เกรียม แต่แม้จะยากลำบากอย่างไร ก็ไม่เคย “อุทธธรณ์” ไม่เรียกร้องอะไรจากใคร

2. สถานที่อยู่อาศัย ชาวนามี “เพิงพักกายมีควายเคียงนอน สาบควายกลิ่นโคลนเคล้าโชยอ่อน ยามนอนหลับแล้วไผ่ฝัน” สภาพที่อยู่อาศัยของชาวนา ในเนื้อเพลงฉายให้เห็นว่าเป็นแค่เพิงพักยามหลับนอน และมีกลิ่นโคลนสาบควายลอยมาอ่อน ๆ อีกด้วย แต่นั่นก็ไม่นับอุปสรรคในการนอน สามารถนอนหลับฝันได้ คำว่า “สาบควายกลิ่นโคลนเคล้าโชยอ่อน” นั้น คนที่เคยเลี้ยงควายมาก่อนจะทราบดีว่า เวลาควายนอนในเวลากลางคืน ยุงจะมาเกาะกินเลือดควาย ดังนั้น เจ้าของควายต้องไถ่ยกออกไป วิธีการไถ่ยกของชาวนาแต่บรรพกาลก็คือ สุมไฟให้ควันไถ่ยก และทำแอ่งโคลนไว้ที่ควายนอน แอ่งโคลนนี้ชาวนาเรียกว่า “ปลักควาย” เมื่อควายลงไปนอนโคลนจะช่วยห่อหุ้มร่างกายไว้กันยุงกัดได้เป็นอย่างดี

3. ทศนคติที่มองชาวนา ผู้ประพันธ์ย้ำว่า “อย่าดูหมิ่นชาวนา เหมือนดังตาสี” และ “อย่าดูถูกชาวนาเห็นว่าอับเฉา” แต่ชี้ชวนให้เห็นคุณค่าของชาวนา เพราะว่า “เกี้ยวข้าวเลี้ยงเราผ่านมา ชีวิตคนนั้นมีราคาต่างกันแต่ชีวิตชาวนา บุชากลิ่นโคลนสาบควาย” การย้ำคำว่า “อย่าดูหมิ่น” และ “อย่าดูถูก” หลาย ๆ ครั้งใน

บทเพลง นอกจากจะสะท้อนว่า ผู้ประพันธ์อัดอั้นตันใจที่มีคนดูถูกขานา ยังเรียกร้องให้คนทั่วไปเห็นใจขานาอีกด้วย

4. นัยแฝงที่ต้องการสื่อ เพลง “กลืนโคลนสาบควาย” เป็นเพลงอมตะ แม้จะประพันธ์ว่ากว่า 60 ปี แต่ยังมีนัยกร่อนใหม่ ๆ นำมาขบถกันอย่างต่อเนื่อง เสน่ห์ที่นัยกร่อนใหม่หยิบมาร้องนั้นเพราะว่ามีประเด็นเรื่อง “ชนชั้น” ซึ่งเรื่องนี้ผู้ประพันธ์ชี้ชัดว่า “ชีวิตคนนั้นมีราคา” เหมือนกัน แต่ชีวิตขานา “บุชากลิ่นโคลนสาบควาย” ซึ่งเป็นการเยาะเย้ยชะตากรรมของขานาอยู่ในที

ทศวรรษที่ 3 (2505-2514) ยุคผู้ใหญ่วิถีทำขวัญ

สังคมไทยในชนบทในช่วงปี พ.ศ. 2505-2514 ชาวบ้านยังการขาดแคลนบริการพื้นฐาน ดังนั้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2504 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2504-2509) โดยมุ่งเน้นการสร้างบริการพื้นฐานต่าง ๆ ที่สำคัญ ดังคำขวัญ น้ำไหลไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ ขณะเดียวกันก็จำเป็น ที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ด้วยมุ่งหวังลดปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้ ดังนั้นแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 จึงให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพและปริมาณของการผลิตพืชผลเกษตรกรรม รวมทั้งปัจจัยพื้นฐานในการพัฒนาประเทศได้แก่ การขนส่งและสื่อสารให้สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น

ส่วนแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (2510-2514) ได้ต่อยอดด้วยการมุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ และชัดเจนขึ้น โดยเน้นการเจริญเติบโตที่สมดุล ระหว่างเศรษฐกิจ และสังคม โดยเพิ่มการพัฒนาสังคม สาธารณูปการ การสาธารณสุข และการศึกษา เข้าไว้ในแผนพัฒนาฯ ด้วย ขณะเดียวกันก็ยังมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

การเริ่มต้นใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ชาวบ้านส่วนใหญ่ “ยังไม่พร้อม” ที่จะรับนโยบายต่าง ๆ จากรัฐ ปัญหาส่วนหนึ่งมาจากชาวบ้านยังไม่มีความรู้มากพอ และยังไม่ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ผนวกกับฝ่ายรัฐเองก็ไม่พยายามทำความเข้าใจชาวบ้าน แม้แต่เรื่องการสื่อสารให้เข้าใจกัน นโยบายที่ส่งเข้าไปทำให้ผู้นำชุมชนส่วนหนึ่งไม่สามารถสื่อสารให้กับชาวบ้านรู้และเข้าใจได้ เพราะเป็นภาษาทางราชการ ไม่ใช่ภาษาที่ชาวบ้านคุ้นเคย ผู้ประพันธ์เพลงจึงหยิบเอาเหตุการณ์ทางสังคมด้านนี้มาล้อล้อว่าเป็นการกระทำที่ตลกขบขัน ดังปรากฏอยู่ในเพลง ผู้ใหญ่ลี (2507) เพลงนี้แต่งโดย พิพัฒน์ บริบูรณ์ และ ศักดิ์ศรี ศรีอักษร เนื้อหาเน้นการเสียดสีระบบของราชการในการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติ หรือ แผน 1 ที่ออกเมื่อ พ.ศ. 2504 โดยตรง ดังนี้

เพลงผู้ใหญ่ลี^๑

คำร้อง/ทำนอง : พิพัฒน์ บริบูรณ์ และ ศักดิ์ศรี ศรีอักษร

๑ พ.ศ. สองพันห้าร้อยสี่ ผู้ใหญ่ลีดีกลองประชุม

ชาวบ้านต่างมาชุมนุม มาประชุมที่บ้านผู้ใหญ่ลี

ต่อไปนี้ผู้ใหญ่ลีจะขอกล่าว ถึงเรื่องราวที่ได้ประชุมมา

ทางการเขาสั่งมาว่า ทางการเขาสั่งมาว่า ให้ขานาเลี้ยงเปิดและสุกร

ฝ่ายดาไล้หัวกลอนถามว่าสุกรนั้นคืออะไร ผู้ใหญ่ลีลุกขึ้นตอบทันใด

สุกรนั้นไซ้คือหมาน้อยธรรมดา หมาน้อยหมาน้อยธรรมดา หมาน้อยหมาน้อยธรรมดา

สายัณห์ตะวันร้อนฉี ผู้ใหญ่ลีขี่ม้าบักจ้อน

แดดฮ้อนฮ้อนไล่แวนตาตำ ผู้ใหญ่ลืกลัวฝนจะตกฮ่ำ
 ผู้ใหญ่ลืกลัวฝนจะตกฮ่ำ ถอดแวนตาตำฟ้าแจ่มจางปาง
 ฟ้าแจ่มฟ้าแจ่มจางปาง ฟ้าแจ่มฟ้าแจ่มจางปาง
 คอกลมเหมือนดั่งคอช้าง เอวบางเหมือนยางรถยนต์
 รูปหล่อเหมือนตอไผ่ลน หน้มนเหมือนเขียงน้อยซอยชา
 เขียงน้อย เขียงน้อยซอยชา เขียงน้อย เขียงน้อยซอยชา๑

ภาพสังคมที่สะท้อนออกมาในบทเพลง ผู้ใหญ่ลื เนื้อเพลงเจาะจง “ยั่วล้อ” นโยบายของรัฐบาลที่นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจมาใช้โดยไม่เตรียมความพร้อม ทำให้เกิดปัญหาตามมาและหนึ่งในปัญหานั้นก็คือการสื่อสารระหว่างคนของรัฐบาลกับชาวบ้านที่ดูเหมือนว่า “พูดคนละภาษา” ทำให้สิ่งที่รัฐต้องการในเบื้องต้นล้มเหลว ประเด็นสำคัญในเนื้อเพลงมีดังต่อไปนี้

1. การเริ่มต้นใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ เนื้อเพลงเปิดเนื้อหารวดแรกละเลย “พ.ศ. สองพันห้าร้อยสี่ ผู้ใหญ่ลืตกลองประชุม” ซึ่งเป็นปีแรกของการใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติของประเทศไทย โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนให้ดีขึ้น เพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ส่วนในวรรคที่สองนั้น เป็นการปูพื้นว่าชาวบ้านยังอยู่ในสังคมดั้งเดิม เพราะการตกลองก็พัฒนามาจากการ “ตีเกราะเคาะไม้” ซึ่งเป็นวิธีการของสังคมบรรพกาล

2. การสื่อสารของรัฐที่ล้มเหลว เนื้อหาเรื่องนี้ปรากฏตรง ผู้ใหญ่ลืบอกว่า “ทางการเขาสั่งมาว่า ทางการเขาสั่งมาว่า ให้ชานาเลี้ยงเปิดและสุกร ฝ่ายตาสีหัวคลอนถามว่าสุกรนั้นคืออะไร ผู้ใหญ่ลืลุกขึ้นตอบทันที สุกรนั้นใช่คือหมาน้อยธรรมดา” แสดงให้เห็นว่าฝ่ายปกครองที่ผู้ใหญ่ลืที่ได้ประชุมมานั้น ไม่เข้าใจภาษาชาวบ้าน จึงใช้ศัพท์แสงทางวิชาการสื่อสารกับผู้นำชุมชนที่เข้าไปประชุมรับนโยบาย ผู้ใหญ่ลืแม้จะเป็นคนมีความจำดีเลิศ สามารถจำได้ว่าทางการสั่งมาให้ “เลี้ยงเปิดกับสุกร” แต่เมื่อตาสีซึ่งเป็นตัวแทนของชาวบ้านทั่วไปถาม ตัวผู้ใหญ่ลืเองก็ไม่รู้ว่าแท้จริงแล้ว สุกรนั้นเป็นหมูหรือหมา จุดนี้แม้จะเป็นเรื่องตลกขบขัน แต่ถ้ามองถึงเป้าหมายอันยิ่งใหญ่ของรัฐบาลที่ลงทุนไปอย่างมหาศาลเพื่อพัฒนาประเทศแล้วก็จะกลายเป็นซ้ำขึ้นไป

3. ความต้องการให้ไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประเด็นนี้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้งในการให้ชาวบ้านมีความรู้เรื่องเกษตรกรรม เพิ่มรายได้จากการทำไร่ นา ให้มีอาชีพเสริมด้วยการเลี้ยงเปิดและหมู สาเหตุที่ทางการเลือกสัตว์ทั้งสองประการนี้ น่าจะดูจากชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เหมาะสำหรับการเลี้ยงเปิด และเก็บผักบุ้งตามหนอง ลำคลองมาประกอบอาหารให้หมูกินได้ ซึ่งก็ถือว่าเป็นความคิดที่ดี และเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

4. ความไม่พร้อมของการใช้แผน ความไม่พร้อมของการใช้แผนพัฒนาฯ แผน 1 นั้น เกิดมาจากรัฐบาลไม่ได้เตรียมทั้งข้าราชการที่ส่งนโยบายให้ผู้นำชาวบ้าน ผู้นำชาวบ้าน และชาวบ้าน ทำให้เกิดภาพตลกขบขันออกมาคือ ชาวบ้านไม่รู้ว่ารัฐบาลให้ทำอะไร ซึ่งส่วนนี้ผู้ประพันธ์ส่ง “สาร” ผ่านสัญญาให้ถอดรหัสจากคำตอบของผู้ใหญ่ลืที่ว่า “สุกรนั้นใช่ คือหมาน้อยธรรมดา” นั่นเอง

แต่ละข้อที่กล่าวมา พิจารณาภาพรวมกลายเป็นเรื่องตลกขบขันของการใช้แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1

ทศวรรษที่ 4 (2515-2524) ยุคน้ำมันแพงและเงินผัน

การพัฒนาบ้านเมืองในทศวรรษที่ผ่านมา แม้จะเกิดปัญหาดังปรากฏอยู่ในบทเพลงผู้ใหญ่ลื แต่โดยภาพรวมแล้วก็มีการเปลี่ยนแปลงด้านสาธารณูปโภคดีขึ้น แม้จะไม่ทั่วถึงก็ตาม ทศวรรษที่ 4 นี้ ไทยเราใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) การเมืองมีเหตุการณ์นองเลือด

14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เป็นยุคแบ่งความคิดทางการเมืองเป็นฝ่ายขวา ฝ่ายซ้าย ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 3 ได้มีการกำหนดทิศทาง และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการรักษา เสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ให้ความสำคัญต่อการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ โดยการพัฒนาอุตสาหกรรม เพื่อ การส่งออกแทนการนำเข้า และยกระดับรายได้ของประชาชน รวมทั้งสนับสนุนการมีงานทำ และแก้ไขปัญหา การเพิ่มขึ้นของประชากร ตลอดจนเน้นขยายการศึกษา และสาธารณสุขให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ช่วงนี้ มีเหตุการณ์ผันผวนหลายประการ เช่น การที่สหรัฐอเมริกาลดค่าเงินดอลลาร์ในปี พ.ศ. 2515 และเกิดวิกฤตการณ์น้ำมันในปี พ.ศ. 2516 ทำให้ราคาน้ำมันในตลาดโลกเพิ่มขึ้นอย่างมาก ส่งผลกระทบอย่าง รุนแรงต่อเศรษฐกิจไทย นอกจากนี้ ยังมีปัญหาเรื่องขาดเสถียรภาพทางการเมืองภายในประเทศ เพราะมีการ เปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้ง ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520-2524) รัฐบาลมีการ เร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจในช่วงที่ผ่านมา มีแนวนโยบายการเงินการคลังของรัฐที่เป็นระบบ มีการกระจายรายได้สู่ ท้องถิ่น พัฒนาคุณภาพของประชากรด้านการมีงานทำ และค่าจ้าง รัฐเห็นว่าประชากรเป็นกำลังสำคัญของ ชาติ ที่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศให้บรรลุเป้าหมาย

ช่วงทศวรรษนี้ของธนาคารแห่งประเทศไทย พบวิกฤตสำคัญประการหนึ่งคือ วิกฤตน้ำมัน ในปี พ.ศ. 2516 ต้นเหตุมาจากสงครามระหว่างกลุ่มประเทศอาหรับและอิสราเอล ส่งผลให้ราคาน้ำมันดิบดิบตัวสูงขึ้น ใน ยุครัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และซ้ำอีกครั้งในยุคของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เมื่อเกิดวิกฤตราคา น้ำมันเป็นครั้งที่ 2 ผลกระทบได้ลุกลามไปสู่ค่าไฟ ค่าสินค้าที่ปรับสูงขึ้น แม้จะมีการปรับค่าแรง เพื่อบรรเทา ปัญหาค่าครองชีพ แต่ปัญหาน้ำมันขาดแคลนก็ส่งผลกระทบต่อรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ต้องลาออก ในช่วงปี 2523

วิกฤตน้ำมันนี้ผู้ประพันธ์เพลงได้นำมาแต่งเพลงหลายเพลง เพลงที่ได้รับความนิยมอย่างสูงได้แก่เพลง เพลงน้ำมันแพง (2516) ผลงานของ สรรว สันติ ร้อง/แต่ง

เพลงน้ำมันแพง⁷

คำร้อง/ทำนอง : สรรว สันติ

๑ น้ำมันขาดแคลนคุยกับแฟนก็ต้องดับไฟ ถึงตอนดับไฟมีอะไรเราก็เริ่มฝอย
ใกล้เข้าไปอีกนิด ชิดเข้าไปอีกหน่อย น้ำมันมีน้อยมีดหน้อยก็ทนเอา
น้ำมันขาดแคลนคุยกับแฟนก็ต้องดับไฟ ถึงตอนดับไฟดูอะไรมันก็มีดมีด
ถูกนิตถูกหน้อยอย่าถือ มือมันชอบสะกิด ถูกน้อยถูกนิตอย่าไปคิดอะไรเลย
พวกเราชาวนาข้าวไร่ ห่างไกลบางกอกหนักหนา ไม่มีไฟฟ้าอย่าไปฝันถึงมันเลย
เรามาจุดตะเกียงไม่ต้องเสียดายเทียน แต่ไอ้อกเอ๋ยน้ำมันดันมาแพง
น้ำมันขาดแคลน คุยกับแฟนก็ต้องดับไฟ ถึงตอนดับไฟขวัญใจไม่ต้องระแวง
ถ้าพี่ก้าวล่วงล่วงเกิน เชิญให้น้องจงแช่ง ความรักรุนแรงน้ำมันแพง เลยดับไฟคุยกัน
น้ำมันขาดแคลนคุยกับแฟนก็ต้องดับไฟ ถึงตอนดับไฟมีอะไรเราก็เริ่มฝอย
ใกล้เข้าไปอีกนิด ชิดเข้าไปอีกหน่อย น้ำมันมีน้อยมีดหน้อยก็ทนเอา
น้ำมันขาดแคลน คุยกับแฟนก็ต้องดับไฟ ถึงตอนดับไฟดูอะไรมันก็มีดมีด
ถูกนิตถูกหน้อยอย่าถือ มือมันชอบสะกิด ถูกน้อยถูกนิต อย่าไปคิดอะไรเลย
พวกเราชาวนาข้าวไร่ ห่างไกลบางกอกหนักหนา ไม่มีไฟฟ้าอย่าไปฝันถึงมันเลย

เรามาจุดตะเกียงไม่ต้องเสี่ยงทรมานเซย แต่ไอ้ออกเอ๋ย น้ำมันดันมาแพง
น้ำมันขาดแคลน คุยกับแฟนก็ต้องดับไฟ ถึงตอนดับไฟขวัญใจไม่ต้องระแวง
ถ้าพี่ก้าวย่ำล่องเกิน เชิญให้น้องจงแข่ง ความรักรุนแรงน้ำมันแพง เลย์ดับไฟคุยกัน๑

ภาพสะท้อนในบทเพลง น้ำมันแพง ฉายภาพให้เราเห็นว่าสังคมไทยในช่วงนั้น ต้องพึ่งพาน้ำมันอย่างไร มีความเดือนร้อนอย่างไรเมื่อน้ำมันแพง และยังสะท้อนภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านในยุคที่เพลงนี้เกิดอีกด้วย

1. สะท้อนวัฒนธรรมการพบกันระหว่างหญิงชาย ว่าต้องพบกันที่บ้านของฝ่ายหญิง เรื่องนี้คนในสังคมชนบทในสมัยนั้นทราบกันดี เมื่อชายใดสนใจหญิงสาวจะต้อง “เข้าตามตรอกออกตามประตู” หมายถึงต้องทำตามประเพณี เบื้องต้นถ้าต้องการพบหญิงสาวในเวลาค่ำคืน เวลาเย็นก็จะไปยังบ้านหญิงสาวเพื่อพูดคุย แสดงให้รู้ว่ามี ความสนใจ ฝ่ายพ่อและแม่ของหญิงสาวจะโผล่หน้ามาให้เห็นช่วงพักทักทายกันพอเป็นธรรมเนียม หลังจากนั้นก็ให้ลูกสาวคุยกับหนุ่มท่ามกลางแสงตะเกียงกระพริบไฟน้ำมันก๊าด 1 ดวงเท่านั้น ยามใดที่ตะเกียงดับจะโดยเจตนาหรือไม่เจตนาก็ตามที คนที่บ้านก็รับรู้กันว่าหนุ่มสาวนั้นอาจจะมีการถกเถียงกันอยู่บ้าง เมื่อน้ำมันใส่ตะเกียงราคาแพงผู้ประพันธ์เพลงจึงหยิบเอาธรรมเนียมของชาวบ้านในเรื่องนี้มาล้อ “น้ำมันขาดแคลนคุยกับแฟนก็ต้องดับไฟ” แม้จะกล่าวเกินจริงไปบ้าง แต่ก็เป็นที่รู้ว่าเป็นการประชดประชัน

2. สะท้อนเรื่องการไฟฟ้า ทศวรรษนี้แม้จะมีไฟฟ้าใช้แล้ว แต่ในชนบทบางแห่งยังใช้ตะเกียง ดังเนื้อเพลงว่า “เรามาจุดตะเกียงไม่ต้องเสี่ยงทรมานเซย แต่ไอ้ออกเอ๋ย น้ำมันดันมาแพง” ตะเกียงสมัยนั้นเป็นตะเกียงกระพริบไฟน้ำมันก๊าด ยามใดที่น้ำมันก๊าดหมดชาวบ้านบางคนก็ใช้น้ำมันโซล่า หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าน้ำมันดีเซล แต่ถ้ามีงานใหญ่อย่างงานทำบุญ ถ้าไม่หาเครื่องไฟขยายเสียงมา ชาวบ้านก็จะใช้ตะเกียงเจ้าพายุเพราะให้แสงสว่างได้กว้างและทั่วถึงกว่า

3. สะท้อนภาพความน้อยเนื้อต่ำใจของชาวชาวบ้าน โดยเฉพาะเรื่องการเข้าถึงระบบสาธารณสุขไปรษณีย์ขั้นพื้นฐาน ในเพลงนี้ คือไฟฟ้า ซึ่งเสมือนเป็นตัวแทนของความเจริญในทศวรรษนั้น ดังปรากฏในเนื้อเพลง “พวกเราชาวนาชาวไร่ ห่างไกลบางกอกหนักหนา ไม่มีไฟฟ้าอย่าไปฝันถึงมันเลย”

4. สะท้อนเรื่องน้ำมันแพง หัวใจของเพลงนี้คือ การประชดประชันเรื่อง “ราคาน้ำมัน” ที่แพงและทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน อันเป็นวิกฤตการณ์ในปี พ.ศ. 2516 สมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร บทเพลงนี้แม้เนื้อหาจะกล่าวถึงการคุยกันของหนุ่มสาว แต่ก็เป็นการบันทึกสังคมในยุคนั้นไว้อย่างมีกลิ่นอาย และเพลงนี้ก็ยังมีการร้องนำมาร้องต่อ ๆ อีกหลายคน

ในทศวรรษที่ 4 ของธนาคารแห่งประเทศไทยนี้ยังมีเพลง คึกฤทธิ์คิดลึก/ คึกลิดคิดลึก ที่สะท้อนนโยบายด้านการคลังของรัฐบาล เพื่อกระจายรายได้สู่ชนบท และในช่วงเวลานั้นรัฐบาลตกอยู่ในภัยคุกคามของลัทธิคอมมิวนิสต์ ฝ่ายรัฐเล็งเห็นว่าความยากจนของชาวบ้านในชนบทนั้น นับเป็นจุดอ่อนหนึ่งของรัฐบาลที่ต้องเร่งแก้ไข หากนิ่งเฉยอาจกลายเป็นช่องโหว่ให้ฝ่ายตรงข้ามเข้ามาแย่งมวลชนไป ด้วยตระหนักดังนี้รัฐบาลนำโดย ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีจัดทำโครงการจัดสรรเงินเพื่อพัฒนาชนบท ซึ่งรู้จักกันโดยทั่วไปว่า “เงินผัน” โครงการจัดให้ทุกตำบลจัดทำโครงการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองและมีเงื่อนไขว่าจะต้องเป็นโครงการที่ใช้แรงงานที่เป็นแรงงานท้องถิ่น ทำให้เกิดโครงการต่าง ๆ ขึ้นมาทุกตำบลทั่วประเทศ โครงการดังกล่าวนี้ปรากฏอยู่ใน เพลงคึกฤทธิ์คิดลึก/ คึกลิดคิดลึก โดยมี เพลิน พรหมแดน เป็นผู้ขับร้องและโด่งดังไปทั่วประเทศ

เพลงศีกฤทธิ์คิตลิก (คิกลิตคิตลิก)⁸

คำร้อง/ทำนอง : สงเคราะห์ สมัตถภาพงษ์

๑ คิกลิตเป็นคนคิตลิก กลางคืนตื่นคิกละนั่งนิกนอนคิด
คิดช่วยคนยากคนจน ให้สภาพตำบลสร้างถนนเชื่อมติด
พวกเราไปรับจ้าง พวกเราก็ไปรับจ้าง ขุดคลอง
สร้างทาง แล้วเอาสตาจค์คิกฤทธิ์

(พูด) เอ..นี่พวกเราจะต้องซื้อคลองนี้ว่าคลองอะไรดีนะฮิ คลองคิกฤทธิ์ อ้อ แล้วก็ถนน
นี้ละ ถนนคิกฤทธิ์ อ้อแล้วก็สะพานนี้ละ สะพานคิกฤทธิ์
เอ เดี่ยวเดียว ๆ นี้อะไรอะไรก็ทำหมดแล้วนี่ แล้วปีหน้าจะมี
อะไรให้เราทำอีกไหมเล่าครับเนี่ยะ มันจะไปยากอะไรเล่าครับ
ปีหน้าก็ขุดถนนให้มันเป็นคลองนะ แล้วก็ถมคลองให้เป็น
ถนน ทำกลับไปก็กลับมาตั้งหลายครั้งสบายมาก เฮ้เฮ้ ดี ดี

คิกลิตขวัญใจคนจน พวกเราทุกคนละเที่ยวไปทั่วทิศ
ไปเที่ยวอุปบลุตร เที่ยวหาตใหญ่ ชุมพร ย้อนไปอุดรดิตถ์
ไปไหนไปได้ทุกที่ ไปไหนไปได้ทุกที่ เที่ยวกันทั้งปีนั่งรถฟรีคิกลิต

(พูด) เออนี้พวกเรา จะเรียกรถฟรีนี้ว่ารถอะไรดีนะฮิ รถคิกลิต
เออเครื่องบินคิกลิตมีไหมครับ อ้าว หากประชาชนสนใจเราก็ทำได้

แบบนี้หาได้ที่ไหน ชาวจีนชาวไทยละซึ่งในดวงจิต
เจ็บไข้ไปโรงพยาบาล เขาก็บริการรักษาฟรีทุกชนิด
เชิญไปรักษาผ่าตัด เชิญไปรักษาผ่าตัด ไม่ต้องจ่ายอัฐ เพราะเรามีบัตรคิกลิต

(พูด) ไม่รู้ว่าผมเป็นโรคอะไรครับคุณหมอ อ้อ อาการของคุณเป็นยังงี้เล่าครับ
เวลาผมมีความสุข ผมก็นึกถึงคิกฤทธิ์ เวลาผมมีความสุขผม
ก็นึกถึงคิกฤทธิ์ มีหน้าซำ ผมนอนหลับผมก็ยังนึกเห็น
คิกฤทธิ์ อ้อ..คุณก็เป็นโรคคิกฤทธิ์ขึ้นสมอง อ้าว นี่คุณ
หมอก็เป็นเหมือนผม เพิ่งติดกัน

ลูกผมสองคนหญิงชาย ตั้งอกตั้งใจว่าจะให้เรียนพาณิชย
ด้วยรัฐบาลเห็นใจ เรื่องค่าเทอมเท่าไรเขาไม่คิดเขาไม่คิด
วันนั้นผมไปกินเหล้า วันนั้นผมไปกินเหล้า ไม่มีเงินให้เขา ผมนึกว่าเหล้าคิกลิต

(พูด) เออ ทั้งหมดของคุณนี่นะครับ ทั้งค่าเหล้าค่ากับแก้มเนี่ยะ
ร้อยสิบบาทครับ ห่วยช่อยมีบัตรคิกลิตได้ เจ้าเป้งเป็นหยังนี้
บัตรคิกลิตนะนี่ อืม..เหล้าทั้งหมดผมซื้อไว้ขายนะครับไม่ได้เหล้าคิกฤทธิ์

ถ้าหากว่าคุณอยากจะกินเหล้าคึกฤทธิ์คุณก็ไปกินที่บ้านเขาสิครับ
 โอ้แล้วก็บ่บอกกันก่อนเว้ย ก็นี่กว่าแม่นเหล้าคึกฤทธิ์ ข่อยบ่มีเงิน
 ให้เจ้าหрокเด้อ อ้อ..ยังงั้นก็ต้องไปเข้าคุกคึกฤทธิ์สิครับ เข้าฟรีครับ ฟรี!
 ฟรีสิฟรี เอ้าเข้าก็เข้าคุกฟรี ย่านหยังวะ ๑

ภาพสะท้อนสังคมในบทเพลงคึกฤทธิ์คิดเล็ก หรือ คึกลิดคิดเล็ก นี้ได้รับความนิยมในทศวรรษนี้เป็นอย่างมาก เนื้อเพลงสนุกสนาน ชาวบ้านเข้าถึงง่าย เป็นเพลงร้องและพูดสลับกันไป เนื้อหาสะท้อนภาพนโยบายของรัฐบาล พล.ต. ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่มีโครงการผันเงินสู่ชนบท มุมที่สะท้อนออกมาในบทเพลงนั้น มีดังนี้

1. ความยากจนในชนบท เรื่องนี้สะท้อนออกมาแบบตลก ๆ ตามเนื้อเพลงที่ว่า “วันนั้นผมไปกินเหล้า วันนั้นผมไปกินเหล้า ไม่มีเงินให้เขา ผมนึกว่าเหล้าคึกลิด” สังคมชนบท เรื่องกินเหล้าเป็นเรื่องธรรมดาของผู้ชาย คนที่ไม่มีเงินถ้ามีร้านค้าประจำหมู่บ้านบางร้านก็ให้ “เชื่อ” ไว้ก่อน บางร้านถึงกับเขียนป้ายตัวโต ๆ ไว้ว่า “จ่ายสด งดเชื่อ เปื่อทวง” ผู้ชายในเนื้อเพลงอาจมองได้ว่าเป็นตัวแทนของชาวบ้านชนบทที่ยากจน ไม่มีเงินซื้อสิ่งของต่าง ๆ ที่อยากได้ แม้กระทั่งเหล้าเป็นต้น

2. ความขาดแคลนระบบสาธารณูปโภคในชนบท ชนบทในทศวรรษนั้น สิ่งที่ต้องพัฒนาในเนื้อเพลงมีถนน ดังปรากฏในเนื้อเพลงว่า “คิดช่วยคนยากคนจน ให้สภาพตำบลสร้างถนนเชื่อมติด” แหล่งน้ำกินน้ำใช้ทั้งสระน้ำและคลองส่งน้ำ ดังในเนื้อเพลงว่า “ขุดคลอง สร้างทาง” สถานที่รักษาพยาบาลแม้จะมีอยู่บ้าง แต่การเข้าถึงของคนสมัยนั้นก็ไม่ใช่เรื่องง่าย หนึ่งในปัญหาในการเข้าถึงก็คือค่าใช้จ่าย ดังในเนื้อเพลงว่า “เจ็บไข้ไปโรงพยาบาล เขาก็บริการรักษาฟรีทุกชนิด เชิญไปรักษาผ่าตัด เชิญไปรักษาผ่าตัด ไม่ต้องจ่ายอัฐเพราะเรามีบัตรคึกลิด” การพัฒนาระบบสาธารณูปโภคนี้ เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายช่วยเหลือชาวบ้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น จึงกำหนดโครงการ “ผันเงิน” ขึ้นมา

3. นโยบายกระจายรายได้สู่ชนบท เส้นหนึ่งของโครงการผันเงินประการสำคัญคือ ในนโยบายกำหนดให้มีการจ้างงานในชนบท ดังนั้น ไม่ว่าจะทำถนน ขุดสระ ทำฝาย เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ว่าจ้างชาวบ้านให้ไปก่อสร้าง ดังเนื้อเพลงที่ว่า “พวกเราไปรับจ้าง พวกเราก็ไปรับจ้าง ขุดคลองสร้างทาง แล้วเอาสตางค์คึกฤทธิ์”

4. ผลที่ได้จากการกระจายรายได้สู่ชนบท ผลสะท้อนที่ออกมา นั้น บางถิ่นก็สามารถพัฒนาได้ตามเป้าหมาย และยังมีร่องรอยของโครงการเป็นชื่อ “คึกฤทธิ์” ซึ่งเป็นหัวหน้ารัฐบาลที่ผันเงินให้ ตัวอย่างเช่น สระน้ำชื่อ สระคึกฤทธิ์ อยู่ที่บ้านสองห้อง หมู่ที่ 5 ต.ห้วยวัง อ.สนม จ.สุรินทร์ ฝายน้ำคึกฤทธิ์ อยู่ที่บ้านทรายฟอง หมู่ที่ 17 ต.บ้านจันทร์ อ.บ้านดุง จ.อุดรธานี และเชื่อว่ายังมีชื่อฝาย สระน้ำ และถนนในถิ่นอื่น ๆ อีกหลายแห่ง

ชื่อที่ชาวบ้านตั้งให้เป็นอนุสรณ์นี้ ไม่แน่ว่าได้แนวมาจากเพลง หรือว่าผู้ประพันธ์เพลงได้ข้อมูลจริงมาใช้ เพราะในเพลงช่วงที่เป็นบทพูดก็มีกล่าวดังเนื้อที่ว่า “เอ..นี่พวกเราจะต้องขุดคลองนี้ว่าคลองอะไรดีนะฮิ คลองคึกฤทธิ์ อ้อ แล้วก็ถนนนี้ละ ถนนคึกฤทธิ์ อ้อแล้วก็สะพานนี้ละ สะพานคึกฤทธิ์”

โครงการผันเงินนี้ กล่าวกันว่าเป็นนโยบาย “ประชานิยม” ครั้งแรกของประเทศไทยที่รัฐบาลนำมาใช้กับประชาชน รัฐบาลยุคต่อมาที่ปรากฏชัดเจนคือโครงการกองทุนหมู่บ้านในสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และโครงการอื่น ๆ ในรัฐบาลสมัยต่อ ๆ มา

5. มุมมองของชาวบ้านต่อ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ผลจากการทำโครงการผันเงินสู่ตำบล ทำให้ชาวบ้านมีความสุขกันทั่วหน้า นอกจากตั้งชื่อโครงการต่าง ๆ ที่ทำในหมู่บ้านว่า คลองคึกฤทธิ์ ถนนคึกฤทธิ์ สะพานคึกฤทธิ์ อะไร ๆ ก็คึกฤทธิ์จนกลายเป็นโรคคึกฤทธิ์ขึ้นสมอง “เวลาผมมีความสุข ผมก็นึก

ถึงศึกฤทธิ์ เวลาผมมีความทุกข์ผมก็นึกถึงศึกฤทธิ์ มีหน้าซ้ำ ผมนอนหลับผมก็ยังนึกเห็นศึกฤทธิ์ อ้อ..คุณก็เป็นโรคศึกฤทธิ์ขึ้นสมอง..”

ทศวรรษที่ 5 (2525-2534) ยุคต่อต้านของนอก

ทศวรรษที่ 5 ของธนาคารแห่งประเทศไทย อยู่ในช่วงการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525–2529) ที่ยังคงมุ่งเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การเงินการคลังของประเทศ เป็นสำคัญ พร้อมกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจแต่ละด้าน โดยมุ่งเน้นการกระจายรายได้ และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค การถือครองทรัพย์สิน และการสร้างความเป็นธรรมในสังคม เน้นการแก้ไขปัญหาความยากจน ในชนบทเป็นหลัก เพื่อให้คนในชนบท อยู่ในฐานะพออยู่พอกิน มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ สามารถช่วยเหลือตนเองและเร่งพัฒนาการเกษตร มุ่งเพิ่มประสิทธิภาพ และเพิ่มผลผลิต แทนการขยายพื้นที่เพาะปลูก เร่งกระจายการผลิต และส่งเสริมให้เอกชนลงทุนด้านการผลิต รัฐบาลไทยค่อนข้างมีเสถียรภาพ มีการกำหนดนโยบาย และมาตรการทางด้านการเงินการคลังเช่น การลดค่าเงินบาท การรณรงค์ เพื่อการประหยัด การใช้ของไทย และร่วมใจส่งออก ฯลฯ ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) มีเป้าหมายที่สำคัญคือ การยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนในชนบทและในเมืองให้ได้ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน

ทศวรรษที่ 5 ของธนาคารแห่งประเทศไทยนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ฉบับที่ 5 มีจุดเน้นสำคัญประการหนึ่งคือ การใช้ของไทยและเพลงที่ตอบโจทย์ของจุดเน้นดังกล่าวที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2527 และโด่งดังข้ามยุคข้ามสมัยเพลงหนึ่งคือ เมดอินไทยแลนด์ ของ วงคาราบาว

ภาพจาก: <https://www.youtube.com/watch?v=z4PnoU9kzyg>

เพลงเมดอินไทยแลนด์^๑

คำร้อง/ทำนอง : คาราบาว

๑ เมดอินไทยแลนด์แดนดินไทยเรา เก็บกันจนเก่าเรามีแต่ของดีดี
มาตั้งแต่ก่อนสุโขทัย มาลพบุรี อยุธยา ธนบุรี
ยุคสมัยนี้เป็น กทม. เมืองที่คนตกท่อ (ไม่เอาอย่าไปว่าเขาว่า)

เมดอินไทยแลนด์แดนไทยทำเอง จะร้องรำทำเพลงก็ล้ำลึกลีลา
ฝรั่งแอบชอบใจ แต่คนไทยไม่เห็นค่า กลัวน้อยหน้าว่าคุณค่านิยมไม่ทันสมัย

เมดอินเมืองไทย แล้วใครจะรับประกันซะ (ฉันว่ามันน่าจะมีคนรับผิดชอบบ้าง)

เมดอินไทยแลนด์ แพนแพนเข้าใจ ผลิผลคนไทยใช้เองทำเอง
ตัดเย็บเสื้อผ้าทางโก่งกางเกง กางเกงยีนส์ (ชะหนอยแน่)
แล้วขึ้นเครื่องบินไปส่งเข้ามา คนไทยได้หน้า ฝรั่งมั่งค่าได้เงิน (โอ..เย)

เมดอินไทยแลนด์ พอแขวนตามร้านค้า
มาติดป้ายติดตราว่าเมดอินเจแปน ก็ขายดิบขายดีมีราคา
คุยกันได้ว่ามันมาต่างแดน ทั้งทันสมัยมาจากเม็กซิโก
เขาไม่ได้หลอกเรากิน หลอกเรานั้นหลอกตัวเอง...เออ ๑

เนื้อหาเพลงได้สะท้อนให้เห็นว่า สังคมในทศวรรษนี้คนไทยนิยมของนอก ทั้ง ๆ ที่ไทยเราก็มีศิลปะและวัฒนธรรมดั้งเดิมมาแต่บรรพกาล ร่ายเรียงมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนสินค้าที่คนไทยผลิตได้นั้นก็มีคุณภาพ และสินค้าที่บอกว่าเป็น “ของนอก” นั้น บางอย่างก็ผลิตในประเทศไทย แต่นำไปประทับตราในต่างประเทศ แล้วนำกลับมาขายให้คนไทย ซึ่งภาพสะท้อนทางสังคมในบทเพลงที่โดดเด่นมีดังนี้

1. ชีวชนให้เห็นคุณค่าศิลปะและวัฒนธรรมไทย เนื้อหาเพลงเปิดด้วยการชีชวนให้เห็นว่าไทยเรานั้นก็มีอารยธรรม มีของดี ๆ มากมาย ดังเนื้อเพลงว่า “เมดอินไทยแลนด์แดนดินไทยเรา เก็บกันจนเก่าเรามีแต่ของดีดีมาตั้งแต่ก่อนสุโขทัย มัลพบุรี อยุธยา ธนบุรี ยุคสมัยนี้เป็น กทม.” แม้จะมีของดี ๆ มากมายในแต่ละยุคสมัย แต่ไม่นำมาใช้ หากแต่เก็บเอาไว้จนเก่า ส่วนนี้เป็นการสะกิดคนในสังคมให้เห็นคุณค่าในศิลปะและวัฒนธรรมไทยที่มีมาแต่บรรพกาล

2. สะท้อนค่านิยมคนไทยที่มีต่อสินค้าจากประเทศนอก หรือ ของนอก ประเด็นนี้รัฐบาลไทยยุคนั้นก็ตระหนักดี ถึงกับกำหนดนโยบายให้คนไทยใช้ของไทยและร่วมใจส่งออก เพราะที่เห็นและเป็นอยู่ในทศวรรษนั้นคือ คนไทยนิยมใช้ของยุโรปและญี่ปุ่น ดังเนื้อเพลงว่า “ตัดเย็บเสื้อผ้าทางโก่งกางเกง กางเกงยีนส์ (ชะหนอยแน่) แล้วขึ้นเครื่องบินไปส่งเข้ามา คนไทยได้หน้า ฝรั่งมั่งค่าได้เงิน”

ส่วนสินค้าจากญี่ปุ่นนั้น เนื้อเพลงก็สะกิดให้เห็นวิธีการสร้างภาพว่าเป็นของนอก โดยเพียงแคไปประทับตราในประเทศนอกเท่านั้น ดังเนื้อหาเพลงว่า “เมดอินไทยแลนด์ พอแขวนตามร้านค้า มาติดป้ายติดตราว่าเมดอินเจแปน ก็ขายดิบขายดีมีราคา คุยกันได้ว่ามันมาต่างแดน ทั้งทันสมัยมาจากเม็กซิโก เขาไม่ได้หลอกเรากิน หลอกเรานั้นหลอกตัวเอง..”

บทเพลงเมดอินไทยแลนด์ เสมือนเป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาลในเรื่อง “นิยมของนอก” โดยให้เห็นคุณค่าของสินค้าจากฝีมือคนไทย เพราะว่าเขาไม่ได้หลอกเรากิน แต่เรานั้น “หลอกตัวเอง”

ทศวรรษที่ 6 (2535-2544) ยุคงานนอกเพราะค่าเงินบาทลอยตัว

ทศวรรษที่ 6 ของธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) และฉบับที่ 8 ใ้ระหว่าง พ.ศ. 2540 -2544 สืบเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 ด้านการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การลงทุน การส่งออก และการท่องเที่ยว แม้จะขยายตัวแต่ก็ยังคงมีปัญหาหลายประการ แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 7 จึงกำหนดวัตถุประสงค์หลัก ที่จะเสริมสร้างความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงมีปัญหาสำคัญๆ เช่น ปัญหา

การกระจายรายได้ ปัญหาสังคม และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และยังมีประชาชน ซึ่งอยู่
ห่างไกลบางกลุ่ม ยังไม่ได้รับบริการพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม หรือได้รับแต่ไม่เพียงพอ

ส่วนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ใช้ระหว่าง พ.ศ. 2540-2544 สังคมก้าวเข้าสู่
ยุคโลกาภิวัตน์ หรือ โลกไร้พรมแดน แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้แปลกกว่าฉบับก่อน ๆ ตรงที่เปิดโอกาสให้คนไทย
ทุกกลุ่มสาขาอาชีพ และภูมิภาคของประเทศเข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทางการพัฒนา
ประเทศอย่างกว้างขวางตั้งแต่การเริ่มจัดทำแผน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 มีประเด็นหลักสองประการ คือ
ประการแรก การพยายามเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐกับประชาชนให้เกิดขึ้นให้มากที่สุด โดยการ
ใช้ระบบความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในสังคม และการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี
ประการที่สอง การปรับระบบการบริหารจัดการเพื่อให้มีการแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

ในทศวรรษนี้ ธนาคารแห่งประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์การเงินครั้งใหญ่และทำให้ต้อง
ประกาศลอยตัวค่าเงินบาทในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 โดยเปลี่ยนจากการผูกค่าเงินสกุลดอลลาร์สหรัฐ
มาเป็นระบบลอยตัวแบบมีการจัดการ การประกาศลอยตัวค่าเงินบาทนั้น ส่งผลให้ค่าเงินบาทอ่อนตัวลงอย่าง
รวดเร็วจาก 25 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ มาแตะระดับต่ำสุด 55 บาทต่อดอลลาร์สหรัฐ เป็นเหตุให้บริษัทเงินทุน
และธนาคารพาณิชย์ รวมทั้งบริษัทเอกชน จำนวนมากต้องล้มละลายเนื่องจากปัญหานี้สิน และเป็นจุดเริ่มต้น
ของ “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ที่ทำให้รัฐบาลไทยต้องกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ผลกระทบจาก
บริษัทต่าง ๆ ล้มละลาย ปิดกิจการ ทำให้ผู้ใช้แรงงานตกงาน และปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกเป็นลูกโซ่

ปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ ผู้ประพันธ์เพลงได้หยิบมาสะท้อนในบทเพลงชื่อ เศรษฐกิจहारสอง¹⁰ และ
ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เนื้อเพลงเศรษฐกิจहारสอง กล่าวถึง ชายหนุ่มถูกเชิญให้ออกจากงานเมื่อตกงาน
ก็ต้องพบปัญหาในการดำรงชีพต่าง ๆ มากมาย

เพลงเศรษฐกิจहारสอง¹⁰

ขับร้อง : จักรพรรณ์ อาบครบุรี

อัลบั้มเพลงชุดลูกทุ่งไทยแลนด์ ชุดที่ 1 รักคุณยิ่งกว่าใคร

๑ ไม่ได้อยากออกเลยน้องเอยน้องเอย เขาเชิญให้ออก

เจ้านายเขาบอกเขาบอก ว่าเศรษฐกิจไม่ดี

โอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ย โอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ย

งานก็ต้องถูกงด น้ำตาท่วมรถที่ผ่อนมาหลายปี

มองปัดพายุภัย รถเครื่องถูกยึด บ้ายบายเพื่อนซี้

วันหลังถ้ามีเวลาจะซื้อเิ่งคืนมากลับมาอีกที

สร้อยทองกับนาฬิกาต้องไปฝากอาเพราะเศรษฐกิจไม่ดี

ไม่ได้อยากออกเลยน้องเอยน้องเอย เขาเชิญให้ออก

เจ้านายเขาบอกเขาบอก ว่าเศรษฐกิจไม่ดี

โอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ย โอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ย

ทางการให้ประหยัดไว้ ดับพินดัดไฟมีดหน้อยก็ยังดี

ไม่ต้องเห็นความหม่นหมองเขาให้हारสองก็ต้องลองอย่างนี้

เคยตีเบ้เด็กห้าร้อย เดี่ยวนี้เหงาจ๋อยครึ่งร้อยยังไม่มี

หมาแมวที่เคยเลี้ยงไว้ พากันจากหนีไปเพราะเศรษฐกิจไม่ดี

ไม่ได้อยากออกเลยน้องเอยน้องเอย เขาเชิญให้ออก

เจ้านายเขาบอกเขาบอก ว่าเศรษฐกิจไม่ดี
 โอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ย โอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ย
 ปีนี้ไม่ได้แต่งอย่างคิด เงินบาทเป็นพิษเครดิตไม่ดี
 ของขวัญจะซื้อให้น้อง เดียวนี้หมกมองจะกินยังไม่มี
 อนาคตก็ยังไม่ชัวร์ เงินบาทลอยตัวลีนสอเลยลอยหนี
 คว่าหมอนเอามานอนกอด นอนฟังเพลงก็ทแก้ปวดหัวดี
 ไม่ได้อยากออกเลยน้องเอ๋ยน้องเอ๋ย เขาเชิญให้ออก
 เจ้านายเขาบอกเขาบอก ว่าเศรษฐกิจไม่ดี
 โอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ย โอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ยโอ้ย ๑

ในบทเพลงมีภาพสะท้อนทางสังคม ประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. บริษัทปิดกิจการ ผลกระทบจากค่าเงินบาทลอยตัว ทำให้ธุรกิจต่าง ๆ กระทบทั้งระบบ เป็นเหตุให้บริษัทห้างร้านต่าง ๆ หายอดกันปิดตัวเนื่องจากขาดสภาพคล่องทางการเงิน
 2. คนตกงาน เมื่อบริษัทห้างร้านปิดกิจการ พนักงาน แรงงานต่าง ๆ ตกงานเป็นจำนวนมาก แม้ผู้ใช้แรงงานนั้นจะ “ไม่ได้อยากออกเลยน้องเอ๋ยน้องเอ๋ย เขาเชิญให้ออก เจ้านายเขาบอก เขาบอก ว่าเศรษฐกิจไม่ดี” แรงงานส่วนหนึ่งกลับภูมิลำเนาต่างจังหวัด บางส่วนที่ยังต้องทำงานอยู่ก็ต้องเผชิญปัญหาที่ตามมา โดยเฉพาะเรื่องค่าครองชีพ ทั้งค่าเช่าห้อง ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายประจำวัน ในส่วนของกิจการบางแห่งที่ดำเนินงานต่อไปได้ก็มีการลดเงินเดือนพนักงาน พักการจ่ายสวัสดิการและการคุ้มครองด้านสุขภาพต่าง ๆ
 3. นโยบายประหยัดของรัฐบาล รัฐบาลนอกจากกรณีให้ประชาชนช่วยกันประหยัดแล้ว ยังขอร้องให้ลดการใช้ไฟฟ้าอีกด้วย ดังปรากฏในเนื้อเพลงว่า “ทางการให้ประหยัดไว้ ดับฟืนดับไฟมีดหนอยก็ยังดี”
- เพลงเศรษฐกิจหารสอง นับเป็นเพลงหนึ่งที่บันทึกสังคมช่วงรัฐบาลปล่อยให้ค่าเงินบาทลอยตัว อันเป็นเหตุให้เกิด “วิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง” แม้จะอยู่ในท่ามกลางความเดือดร้อน แต่เนื้อเพลงก็ช่วยปลุกปลอบคนในทศวรรษนั้นให้ทราบว่ามีเพื่อนร่วมชะตากรรมอีกมาก ประกอบกับจังหวะดนตรีที่สนุกสนานก็ทำให้คนฟังเกิดความบันเทิงใจยามยากไร้ได้ระดับหนึ่ง

ทศวรรษที่ 7 (2545-2554) ยุคโอท็อปทั่วไทย

ทศวรรษที่ 7 ของธนาคารแห่งประเทศไทย ไทยอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-10 โดยฉบับที่ 9 ระหว่าง พ.ศ. 2545 -2549 มีลักษณะเด่นคือ น้อมนำปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาเป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (2550-2554) เน้นการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางทุกภาคส่วน ส่งผลให้ประเทศไทยเข้มแข็ง มีภูมิคุ้มกันสูงขึ้นในหลายด้าน และสามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพจาก: https://www.youtube.com/watch?v=bziEF_LyloU

ทศวรรษนี้รัฐบาลมีนโยบายให้ท้องถิ่นพึ่งพาตนเอง และผลิตสินค้าโดยวัสดุและภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นออกจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้สานรับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รัฐบาลได้ผุดนโยบายสินค้า “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” หรือที่เรียกติดปากว่า สินค้าโอท็อป (OTOP) กำเนิดขึ้นมา เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทย โดยรัฐชี้ช่องทางให้ชาวบ้านนำภูมิปัญญาที่มีอยู่และเอกลักษณ์ที่ไม่ซ้ำใครมาแปรูปเป็นสินค้า อาทิ อาหาร งานหัตถกรรม งานจักสาน และงานถักทอ เป็นต้น ซึ่งนอกจากเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจให้พื้นที่แล้ว ยังมีส่วนช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมผ่านสินค้าแบบไทยๆ ออกสู่สายตาชาวโลกอีกด้วย สินค้าโอท็อปนั้น มีหลักการพื้นฐานในการจัดทำดังนี้ “ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล พึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ การสร้างทรัพยากรมนุษย์” บทเพลงที่สะท้อนภาพทศวรรษนี้ได้คือ เพลง โอท็อป ของวงคาราบาว

เพลง โอท็อป¹¹ (2547)

คำร้อง/ทำนอง คาราบาว

๑ เกิดจากความเจตนาของคนท้องถิ่นทั่วแผ่นดินไทย
เกิดจากความหลากหลายในภูมิปัญญาวัฒนธรรม
เกิดจากการจัดการภาครัฐบาลร่วมมือกระทำ
กลายเป็นชุมทองคำ นำธงไตรรงค์พัดสะบัดไกล
โอ..ท็อป โอท็อป โอโอ..ท็อป โอ..ท็อป โอท็อป โอโอโอ..ท็อป

แม่น้ำยังคงไหล พัดพาดินทรายมุ่งไกลสู่ทะเลกว้าง
สอนคนให้คิดเออย่างช่วยกันสร้างสรรค์
ทรัพยากรจากกรวดหินดินทราย
โลกนี้คือชุมทรัพย์ ดินขึ้นเถาะครับ
นักสู้ฝีมือไทย บ้านเมืองกำลังก้าวไกล
มุ่งมั่นต่อไปหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

เกิดจากความเจตนาของคนท้องถิ่นทั่วแผ่นดินไทย
เกิดจากความหลากหลายในภูมิปัญญาวัฒนธรรม
เกิดจากการจัดการภาครัฐบาลร่วมมือกระทำ
กลายเป็นชุมทองคำ นำธงไตรรงค์พัดสะบัดไกล

โอ..ท้อป โอท้อป โอโอ..ท้อป โอ..ท้อป โอท้อป โอโอโอ..ท้อป

(พูด) ว่าปั้นดินให้เป็นดาว แต่จะว่าปั้นลาวให้เป็นตำนาน
กำเนิดมาบ้านแดนอีสาน แต่กลับพุ่งทะยานไปสู่ความยิ่งใหญ่
โอที่ว่าพาพาพาป๊อกป๊อก ถ้ายังนึกไม่ออกก็ลืมนั่นยังงี้
แต่ถ้าอยากเลื่องชื่อระบือไกล จนฝรั่งชาติไหนก็ชอบกินลืมนำ

คิดทำสินค้าโอท้อป ต่างคนก็ต่างชอบ ใครเห็นก็อยากได้
โอที่เคยปั้นดินให้เป็นควาย ก็หัดปั้นใหม่ปั้นควายให้เป็นฝัน
เคยนั่งแต่สานตะมุงตะกร้าอย่างมั่วแต่ก้มหน้าส่งเสริมจินตนาการ
ตลาดก็อาศัยรัฐบาลส่งให้ผู้เชี่ยวชาญออกไปขายต่างแดน

(ร้อง) เกิดจากความจัดเจนของคนท้องถิ่นทั่วแคว้นแดนไทย
เกิดจากความหลากหลายในภูมิปัญญาวัฒนธรรม
เกิดจากการจัดการภาครัฐบาลร่วมมือกระทำ
กลายเป็นชุมทองคำ นำธงไตรรงค์พัดสะบัดไกล

เกิดจากความจัดเจนของคนท้องถิ่นทั่วแคว้นแดนไทย
เกิดจากความหลากหลายในภูมิปัญญาวัฒนธรรม
เกิดจากการจัดการภาครัฐบาลร่วมมือกระทำ
กลายเป็นชุมทองคำ นำธงไตรรงค์พัดสะบัดไกล
โอ..ท้อป โอท้อป โอโอ..ท้อป โอ..ท้อป โอท้อป โอโอโอ..ท้อป
โอ..ท้อป โอท้อป โอโอ..ท้อป โอ..ท้อป โอท้อป โอโอโอ..ท้อป ๑

ภาพสังคมที่สะท้อนออกมาในบทเพลงได้แก่ การผลิตสินค้าจากภูมิปัญญาของชาวบ้าน เพื่อออกขาย
ทั้งในท้องถิ่น ในประเทศไทย และตลาดโลก ซึ่งมีประเด็นที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมขายได้ การนำมาขายนั้นเบื้องต้นต้องหลอมรวมความรู้ความสามารถจาก
สามส่วนคือ ชาวบ้านผู้มีภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม และการจัดการของรัฐที่เข้าไป
ร่วมมือในการสร้างสรรค์ ดังบทเพลงว่า “เกิดจากความจัดเจนของคนท้องถิ่นทั่วแคว้นแดนไทย เกิดจากความ
หลากหลายในภูมิปัญญาวัฒนธรรม เกิดจากการจัดการภาครัฐบาลร่วมมือกระทำ”

2. คนไทยมีฝีมือสร้างสรรค์สินค้าได้ เนื้อเพลงบางส่วนปลุกให้คนไทยลุกขึ้นมาสร้างสรรค์สินค้าเพื่อ
นำไปขายให้ชาวโลก ตามนโยบาย 1 ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ดังข้อความว่า “ตื่นขึ้นเถอะครับ นักสู้ฝีมือไทย
บ้านเมืองกำลังก้าวไกล มุ่งมั่นต่อไปหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”

และยังแนะแนวการสร้างสร้งด้วยว่า ให้นำเอาพื้นฐานเดิม ๆ นั้นมาเสริมจินตนาการทำนองว่า “คิด
ใหม่ทำใหม่” เพื่อจะได้สินค้าออกมา ดังข้อความว่า “โอที่เคยปั้นดินให้เป็นควาย ก็หัดปั้นใหม่ปั้นควายให้เป็น
ฝัน เคยนั่งแต่สานตะมุงตะกร้าอย่างมั่วแต่ก้มหน้าส่งเสริมจินตนาการ ตลาดก็อาศัยรัฐบาลส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ
ออกไปขายต่างแดน”

หากมองในภาพรวมแล้ว เพลงโอท็อป คือเพลงที่ปลุกกระแสสำนึกคนไทยให้ลุกขึ้นมาสร้างสรรค์สินค้าขายโดยอาศัยองค์ความรู้จากเจ้าหน้าที่จากรัฐบาลที่เข้าไปแนะนำ ซึ่งโครงการนี้ก็สอดคล้องกับแนวปรัชญาพอเพียง คือการสร้างสรรค์สินค้าเพื่อเลี้ยงครอบครัวและชุมชนของตนเอง

ในทศวรรษนี้ยังมีเพลง อะเมซซิ่งไทยแลนด์ ซึ่งมีจุดประสงค์แนวเดียวกันคือ ให้นำเอา “ภูมิวัฒนธรรม” ของไทยมาออกขายเพื่อบำรุงท้องถิ่น เพราะเมื่อท้องถิ่นเข้มแข็งประเทศชาติย่อมมั่นคงและมั่นคงเป็นลำดับต่อไป

เพลงอะเมซซิ่งไทยแลนด์¹²

คำร้อง : อภิชาติ ดำดี

ทำนอง : ชินกร ไกรลาศ

๑ แสงทองส่องมาเยี่ยมฟ้าไทยแลนด์ มองไปทั่วแดนแคว้นแคว้นวิไล

จะนั่งเครื่องบินลอยลมบน ขับซีรยนต์หรือเดินไป

แม้ใครได้เยือนทั่วถิ่นไทย จะต้องเพลิดเพลิดเจริญใจ

รอยยิ้มพิมพ์ใจงามจริง...

*ท่องเที่ยวทั่วไทย น้ำใสใจจริง อะเมซซิ่งไทยแลนด์... (ซ้ำ)

ลำนนาป่าเหนือมากเหลือพวงไพร ปิงวังยม่านใสหลังไหลลงมา

สุดเสน่ห์จ้อยซอชิงสำเนียง สุดสวาทสาวเวียงคอยดงป่า

น้ำคำคำหวานยามอุจจา ม่วนใจ้ายแต่แม่หญิงจำ

ดอกไม้ล้านนางงามจริง...

*ม่วนนอกม่วนใจ ผ้าไหมงามจริง อะเมซซิ่งไทยแลนด์... (ซ้ำ)

มาเยือนภาคกลางกว้างขวางท้องนา เจดีย์เด่นตาเลียดฟ้าเมืองเรา

สุขสงบวัดวรมาราม โบสถ์สถูปสวยงามกำแพงเก่า

น้ำใจพี่ไทยก็ไม่เบา ลิงอยู่เมืองไทยไม่มีเหงา

เราเลี้ยงของเราดียิ่ง...

*ตื่นตาจริง ๆ เลี้ยงโต๊ะจีนลิง อะเมซซิ่งไทยแลนด์... (ซ้ำ)

แดนดินถิ่นฐานอีสานบ้านเฮา ลำธารป่าเขาล่องโขงซึ้ง

ม่วนชื่นครั้นครองเพลงหมอลำ เสียงพิณเสียงแคนดินแดนคุณ

ล้มตำไล่ปลาร้ากลืนยวนใจ ผูกเสียวกันไว้ได้เกื้อหนุน

แม่แก้มจูนพูนงามจริง...

*ม่วนชื่นโฮแซว เบิงแล้วสนุกจริง ๆ อะเมซซิ่งไทยแลนด์... (ซ้ำ)

ไปเยือนด้ามขวานถิ่นฐานแดนสะตอ ทะเลเฝ้ารอคลื่นลือลมแรง

ชายหาดผืนทรายงามเรืองรอง แดดสดแสงทองประกายแกร่ง

แม้คนปักชัได้ออกทองแดง พุดจาก็ไม่หวานแต่ชอบแหลง

ใจถึงเหมือนแกงพุงปลา...

*ปีกลองโนห์รา บอกว่าหรรษาจริง ๆ อะเมซซิ่งไทยแลนด์...(ซ้ำ)

แสงทองส่องมาเยี่ยมฟ้าไทยแลนด์ มองไปทั่วแดนแคว้นแคว้นวิไล
จะนั่งเครื่องบินลอยลมบน ขับขี่รถยนต์หรือเดินไป
แม้ใครได้เยือนทั่วถิ่นไทย จะต้องเพลิดเพลิดเจริญใจ
รอยยิ้มพิมพ์ใจงามจริง...
ท่องเที่ยวทั่วไทย น้ำใจจริง อะเมซซิ่งไทยแลนด์๑

ภาพสะท้อนจากเพลง อะเมซซิ่งไทยแลนด์ เนื้อหาของเพลงนี้ต้องการ “อวดของดี” ของแต่ละภาค เริ่มจากภาคเหนือปรากฏตั้งเนื้อเพลง “ล้านนาป่าเหนือมากเหลือพวงไพร ปิงว้างมน่านใสหลังไหลลงมา” ภาคกลางตั้งปรากฏในเนื้อเพลง “มาเยือนภาคกลางกว้างขวางท้องนา เจดีย์เด่นตาเสียดฟ้าเมืองเรา สุขสงบวิดาร่มอาราม โบสถ์สถูปสวยงามกำแพงเก่า” ภาคอีสานตั้งปรากฏในเนื้อเพลง “แดนดินถิ่นฐานอีสานบ้านเฮา ลำธารป่าเขาช่องโขงซึ้งม่วนชื่นครั้นครองเพลงหมอลำ เสียงพิณเสียงแคนดินแดนคุณ ส้มตำใส่ปลาร้ากลิ่นชวนใจ” และภาคใต้ตั้งปรากฏในเนื้อเพลง “ไปเยือนด้ามขวานถิ่นฐานแดนสะตอ ทะเลเฝ้ารอค้นล้นล้นมแรง ชายหาดผืนทรายงามเรืองรอง”

ทศวรรษที่ 8 (2555-2564) ยุคภัยโควิดเศรษฐกิจรอฟื้น

ทศวรรษที่ 8 ของธนาคารแห่งประเทศไทย อยู่ในช่วงแผนการพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) และฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ทศวรรษนี้เป็นช่วงที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 เน้นความจำเป็นในการนำภูมิคุ้มกันที่มีอยู่พร้อมทั้งเร่งสร้างภูมิคุ้มกันในประเทศให้เข้มแข็งขึ้นมาใช้ในการเตรียมความพร้อมให้แก่คน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าต่อไปเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 จัดทำขึ้นในช่วงเวลาของการปฏิรูปประเทศ และสถานการณ์โลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเชื่อมโยงกันใกล้ชิดกันมากขึ้นโดยได้นำหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัญชาทางการพัฒนาประเทศต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันและช่วยให้สังคมไทยสามารถยืนหยัดอยู่ได้อย่างมั่นคง เกิดภูมิคุ้มกัน และมีการบริหารจัดการความเสี่ยงอย่างเหมาะสม และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ครั้งนี้ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศ และเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ เพื่อเตรียมความพร้อมคน สังคม และระบบเศรษฐกิจของประเทศให้สามารถปรับตัวรองรับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสมขณะเดียวกัน ยังได้กำหนดแนวคิดและกลไกการขับเคลื่อนและติดตามประเมินผลที่ชัดเจน เพื่อกำกับให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีทิศทางและเกิดประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาเพื่อประโยชน์สุขที่ยั่งยืนของสังคมไทย

ทศวรรษที่ 8 ของธนาคารแห่งประเทศไทยนี้ ประเทศไทยและทั่วโลกต้องเผชิญกับการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา ที่ก่อให้เกิดโรคโควิด19 ตั้งแต่นั้นปี พ.ศ. 2563 ทำให้มีคนติดเชื้อและเสียชีวิตทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก และระบาดเป็นระลอกเรื่อยมา จนกระทั่งถึงวันที่ 11 กันยายน 2565 ข้อมูลจากกรมควบคุมโรคระบุว่า มีผู้ติดเชื้อรวม 4,666,453 คน และเสียชีวิต 32,520 คน ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตประชาชน

และเศรษฐกิจไทยอย่างทั่วถ้วน ในช่วงนี้มีเพลงปลอบใจผู้คนในสังคมอาทิ เพลงวอนหลวงพ่อรวย (2562) คำร้อง - ทำนอง โดย สลา คุณวุฒิ กล่าวถึงความหวังของคนในสังคม ท่ามกลางเศรษฐกิจฝืดเคือง ชาวบ้านนำพระเป็นมาที่พึ่ง “หอบใจโซ ๆ มาวัดตะโกกราบหลวงพ่อรวย การเงินมันติดชีวิตมันป่วยตัวช่วยไม่มีเลยพ่อ ลูกมันคนจน ขาดคนจริงใจความหมายไม่พอ ฐานะคือจนแท้หนอ ขอพรหลวงพ่อช่วยที” ส่วนเพลงที่สะท้อนภาพสถานการณ์ได้ดีอีกเพลงหนึ่งคือเพลง โควิดชา สิมากอดเต๋อ (2563) ซึ่งเป็นเพลงที่ปลอบใจและให้ความหวัง คำร้อง - ทำนอง โดย สลา คุณวุฒิ เช่นเดียวกัน

ภาพจาก: <https://www.youtube.com/watch?v=AaUKmzjHmVw>

เพลงโควิดชา สิมากอดเต๋อ¹³

คำร้อง/ทำนอง : สลา คุณวุฒิ

๑ สงกรานต์..ปีนี้เมืองไทยคงเหงา

นัดเรา คงเลื่อนอีกแล้วแก้วตา

โควิดไนน์ทีนจากเมืองจีนข้ามแดนเข้ามา

ส่งแมสให้นางต่างหน้ากับแอลกอฮอล์ซามพอ..หน้ากัน

ฮักเดอ..แต่ก็มาเจอบ่ไหว

คิดหลาย..จนบ่เป็นอันทำงาน

เซฟตี้เมืองไทยเข้าไปโรคร้ายเล่นงาน

ใส่แมสเฮ็ดเวียกอยู่บ้าน อยู่ไผอยู่มันคือทางรอดตาย

อย่าอยู่ใกล้ไผ อย่าให้ผู้ใดใกล้เธอ

บ่แม่นหวงเค้อ ย่านเจอโควิดจากคนซิดใกล้

ส่วนอ้ายนะหรือใช้เจลล้างมือฟั่นदै ก่อน line

ฮักแสงแพงปานหัวใจ..ให้เจ้าปลอดภัยเด้อหล้า

ขอแรง..คนไทยต้านภัยรุกราน

ฮักกัน..และมีสติมีหนทางผ่า

คอยเบิ่งหน้าจอรออ้ายออนไลน์ส่งหา

อย่าเหงาเด้ออ้ายสัญญา เมื่อโควิดชา..สิมากอดนาง

(แพงคิงรออ้ายเด้อหล้า

เมื่อโควิดชา สิมาคิดดอก หัว..ใจ)๑

ภาพสะท้อนทางสังคมในบทเพลง “โควิดซา สีมากอดเต๊อ” ผู้ประพันธ์นำเรื่องความห่วงหาของคนที่อยู่ต่างที่ต่างถิ่นมาเป็นแกนในการนำเสนอเรื่องราวโควิดที่แพร่มาจากประเทศจีน คู่รักเดินทางไปหากันไม่ได้ แม้จะเป็นเทศกาลสงกรานต์ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีสำคัญต่อคนไทยมาก และยังสะท้อนภาพวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนท่ามกลางโควิดระบาด เนื้อเพลงมีประเด็นสำคัญดังนี้

1. โควิดทำให้เดินทางไปมาหาสู่กันไม่ได้ ดังปรากฏในเนื้อเพลงว่า “สงกรานต์..ปีนี้เมืองไทยคงเหงา นิดเรา คงเลื่อนอีกแล้วแก้วตา โควิดโน่นทีนจากเมืองจีนข้ามแดนเข้ามา” เนื้อเพลงตอนนี้ แสดงให้รู้ว่าตั้งแต่ช่วงโรคโควิด19 ระบาดใหม่ ๆ ชาวสื่อต่าง ๆ ลงเรื่องไวรัสโคโรนาซึ่งเป็นเชื้อที่ก่อให้เกิดโรคโควิด19 ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2563 หลังจากนั้นก็ทวีความรุนแรงขึ้นมาเรื่อย ๆ บางช่วงดูเหมือนจะบางเบาลงไป แต่ก็ยังมีเชื้อใหม่เข้ามาเป็นระลอก ๆ ความกลัวพิษภัยของโรคทำให้รัฐบาลกำหนดมาตรการต่าง ๆ ออกให้ประชาชนปฏิบัติเพื่อยับยั้งการแพร่กระจาย และมาตรการหนึ่งที่ถือว่าหนักหนาสาหัสกับชีวิตผู้คนก็คือ ห้ามไปมาหาสู่กัน และห้ามไม่ให้ออกจากบ้านยกเว้นจะมีความจำเป็นจริง ๆ

2. คำแนะนำการปฏิบัติตนในช่วงโรคโควิด19 ระบาด กรมควบคุมโรคติดต่อกระทรวงสาธารณสุข ได้ออกมาตรการต่าง ๆ มาให้ประชาชนได้ปฏิบัติตัวเพื่อจะได้ป้องกันการติดเชื้อ มาตรการหลัก ๆ ก็คือ สวมหน้ากากอนามัย รับประทานอาหารร้อนๆ หมั่นล้างมือ และเลี่ยงไปสถานที่คนแออัด วิธีการเหล่านี้ยังปรากฏในบทเพลงดังข้อความว่า “ใส่แมสเฮ็ดเวียกอยู่บ้าน อยู่ไผ่อยู่มันคือทางรอดตาย” และ “ส่วนอ้ายนะหรือใช้เจลล้างมือพุ้นได้”

3. เครื่องมือสื่อสารระหว่างโรคโควิดระบาด ช่วงที่โควิดระบาดนั้นคือ โซเชียลมีเดีย (social media) หรือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คนไทยสื่อสารระหว่างกันโดยผ่านแพลตฟอร์ม (Platform) หรือช่องทางบนโลกออนไลน์ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และไลน์ ดังปรากฏในเนื้อเพลงว่า “ก่อน line อักแองแพงปานหัวใจ..ให้เจ้าปลอดภัยเด้อหล้า” และ “คอยเบิ่งหน้าจอรออ้ายออนไลน์ส่งหา”

บทเพลง โควิดซา สีมากอดเต๊อ ของ สลา คุณวุฒิ เสมือนเป็นตัวแทนของเพลงยุคโรคโควิดระบาดได้ เพลงหนึ่ง เพราะทั้งฉายภาพความเป็นอยู่ของผู้คน การป้องกันโรค และผลกระทบต่าง ๆ ที่คนในสังคมได้รับในช่วงโรคระบาด

ธนาคารแห่งประเทศไทยตลอดเวลา 8 ทศวรรษ ได้ผ่านสภาพสังคม การเมือง และเศรษฐกิจในลักษณะต่าง ๆ กัน เรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคมแต่ละทศวรรษปรากฏอยู่ในบทเพลงลูกทุ่งและเพลงเพื่อชีวิต ซึ่งบทเพลงเหล่านั้นเสมือน “บทบันทึกลมหายใจของสังคมที่มีชีวิต”

เอกสารและข้อมูลประกอบการเขียน

¹ สารานุกรมไทย สำหรับเยาวชน เล่ม 33

² 72 ปี ธนาคารแห่งประเทศไทย น.52-53

³ วัฒน์ วรรณยางกูร. คีตกวีลูกทุ่ง ไพบูลย์ บุตรขัน, พิมพ์ครั้งที่ 4 สำนักพิมพ์ฟรีฟอร์ม, มิถุนายน 2555

⁴ เพลงบ้านไร่เรา คำร้อง ขุนวิจิตรมาตรา ทำนอง ศ.พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร)

⁵ เพลงกลั่นโคลนสาบควาย (2497). ไพบูลย์บุตรขัน

⁶ เพลงผู้ใหญ่ลี (2507) ทำร้อง/ทำนอง พิพัฒน์ บริบูรณ์ และ ศักดิ์ศรี ศรีอักษร

⁷เพลงน้ำมันแพง (2516) คำร้อง/ทำนอง สรวง สันติ

⁸เพลงศีกฤทธิ์คิดลึก (ศีกลิตคิดลึก) คำร้อง/ทำนอง สงเคราะห์ สมัตถภาพงษ์

⁹เพลงเมดอินไทยแลนด์ (2527). คำร้อง/ทำนอง คาราบาว

¹⁰เพลงเศรษฐกิจหารสอง (2540) ก๊อท จักรพันธ์ ชุด ลูกทุ่งไทยแลนด์ 1 ชุด รักคุณยิ่งกว่าใคร

¹¹เพลงโอท็อป คำร้อง/ทำนอง คาราบาว (2547)

¹²เพลงอะเมซซิ่งไทยแลนด์ (2548) ขับร้อง/ดนตรี : ชินกร ไกรลาศ คำร้อง : อภิชาติ ดำดี

¹³เพลงโควิดชา สีมากอดเต๋อ (2563) คำร้อง/ทำนอง สลา คุณวุฒิ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนที่ 1-12

ภาคผนวก

บทพูดงานแสดงดนตรีเนื่องในโอกาส 80 ปี ธนาการแห่งประเทศไทย

สวัสดีครับท่านผู้มีเกียรติทุกท่าน เนื่องในโอกาส 80 ปี ธนาการแห่งประเทศไทย วันนี้เราจะได้ฟังเพลงเพราะ ๆ และมองภาพสะท้อนสังคมที่ปรากฏในบทเพลงด้วยกันนะครับ

ธนาการแห่งประเทศไทย ได้ทำพิธีเปิด เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2485 ตลอดเวลา 8 ทศวรรษที่ผ่านมา เรามีบทบาทในด้านการพัฒนาและรักษาความมั่นคงทางการเงินตลอดมา วันนี้...เราจะย้อนอดีตไปด้วยกัน โดยรับรู้ผ่านเพลงลูกทุ่งและเพลงเพื่อชีวิต ที่เสมือนเป็นตัวแทนในแต่ละยุคสมัย เราจะได้ฟังกันถึง 10 เพลง

ก่อนเราจะดื่มด่ำกับเสียงเพลง เรามาดูความเป็นมาของคำว่า “เพลงลูกทุ่ง” กันสักเล็กน้อยนะครับ คำว่า “เพลงลูกทุ่ง” นั้นเกิดบริเวณใกล้ ๆ กับที่เรานั่งอยู่นี่เอง นั่นคือสถานที่ตั้งของสถานีโทรทัศน์ (ขาวดำ) ช่อง 4 ซึ่งตั้งอยู่ที่บางขุนพรหม เรื่องราวมีอยู่ว่า ในสมัยนายจำนง รังสิกุล ดำรงตำแหน่งหัวหน้าฝ่ายจัดรายการของสถานีโทรทัศน์ ท่านได้ตั้งชื่อรายการหนึ่งว่า “เพลงลูกทุ่ง” โดยมีนายประกอบ ไชยพิพัฒน์ เป็นผู้จัดรายการออกอากาศในปี พ.ศ. 2507 รายการนี้ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็ว ทำให้วงดนตรี นักร้อง ที่เล่นและร้องเพลงแนวที่เรียกว่า **เพลงชีวิต** หรือ **เพลงตลาด** มาแต่เดิมพากันเรียกชื่อตนเองใหม่ว่า **เพลงลูกทุ่ง** วงดนตรีลูกทุ่ง และนักร้องลูกทุ่ง

เนื้อหาของเพลงลูกทุ่ง มีทั้งเรื่องความเป็นไปของสังคม การเมือง การศึกษา การพัฒนาเครื่องมือสื่อสาร และเศรษฐกิจ ซึ่งเรื่องเศรษฐกิจนั้นก็มีทั้งเรื่องปากท้องของชาวบ้าน นโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะอย่างยิ่งนโยบายเกี่ยวกับการเงินการธนาคาร ที่รัฐบาลมีส่วนในการขับเคลื่อน และการเงินการธนาคารแต่ละช่วงเวลานั้น ธนาการแห่งประเทศไทย เป็นผู้มีบทบาทในการบริหารจัดการ

ตลอดเวลา 8 ทศวรรษของธนาการแห่งประเทศไทย เราเลือกเพลงที่เป็นตัวแทนของยุคทั้งเพลงลูกทุ่ง และเพลงเพื่อชีวิตมา 8 ยุค จำนวน 10 เพลง ชื่อยุคเราได้ร้อยเรียงให้เห็นภาพคือ **ยุคแรก** อยู่แบบบ้าน ๆ **ยุคที่สอง** ยึดมั่นในศักดิ์ศรี **ยุคที่สาม** ผู้ใหญ่ลีทำขบขัน **ยุคที่สี่** น้ำมันแพงและเงินผัน **ยุคที่ห้า** ต่อต้านของนอก **ยุคที่หก** ยุคงานนอกเพราะค่าเงินบาทลอยตัว **ยุคที่เจ็ด** ยุคโอท็อปทั่วไทย **ยุคที่แปด** ยุคภัยโควิดเศรษฐกิจจ่อฟื้น

แต่ละยุค แต่ละทศวรรษของธนาการแห่งประเทศไทย มีเหตุการณ์อะไร และเพลงอะไรบ้างที่เราเลือกมานำเสนอ เราเริ่มกันเลยครับ

ทศวรรษที่ 1 (2485-2494) ยุคอยู่แบบบ้าน ๆ

ในทศวรรษแรกของธนาการแห่งประเทศไทย ต้องรับผลกระทบจากสงครามโลกครั้งที่สอง เพราะญี่ปุ่นบุกสยามเพื่อใช้เป็นทางผ่านไปยังพม่า รัฐบาลประคองตัวท่ามกลางปัญหาธนบัตรไม่พอใช้จ่าย ธนาการแห่งประเทศไทยจึงแก้ปัญหาการขาดแคลน เช่น การนำเอาธนบัตรใบละ 1 บาท มาประทับเลข 50 เพื่อให้เป็นธนบัตรใบละ 50 บาท ต่อมาปี พ.ศ. 2487 เกิดภาวะเงินเฟ้ออย่างรุนแรง สูญค่าข้าวยากมากแพง เนื้อหาเพลงในช่วงนี้ได้สะท้อนภาพชีวิตชาวบ้าน ที่อยู่กันชนิดปากกัดตีนถีบ และให้กำลังใจคนทำงานอย่าง เพลงบ้านไร่เรา (2485) คำร้อง ขุนวิจิตรมาตรา (สง่า กาญจนาคพันธุ์) ทำนอง ศาสตราจารย์ พระเจนดุริยางค์ (ปิติ วาทยะกร) เรามาฟังเพลงพร้อม ๆ กันเลยนะครับ

ดนตรีบรรเลงเพลง บ้านไร่ของเรา

เห็นไหมครับว่า เพลงบ้านไร่ของเรา ใช้คำง่าย ๆ บรรยายภาพชีวิตชาวนาให้เราจินตนาการเห็นทั้งภาพท่าทางของชาวนา และยังได้ยินเสียง “กระดิ่งก้องกริ่งมา” อีกด้วย ส่วนภาพสะท้อนที่โดดเด่นในบทเพลงมี 3 ประเด็นสำคัญดังนี้

1. เครื่องมือของใช้ชาวนา สมัยนั้นชาวนายังใช้วัวและควายไถนา แม้ในเพลงจะไม่มีคำว่าวัวหรือควาย แต่ผู้ฟังก็รู้ได้จาก “เสียงกระดิ่ง” ซึ่งของชนิดนี้ใช้สำหรับผูกไว้ที่คอวัวหรือควาย ส่วนเครื่องมืออื่น ๆ ก็มี “พรวน” ซึ่งก็คือมีดชนิดหนึ่งที่ใช้สำหรับแผ้วถางหญ้าหรือละเมาะไม้

2. การทำงานของชาวนา ดังเนื้อเพลงว่า “ตะวันเข้าทำงาน ตะวันรอนเราก็นอน” ฟังเพลงผ่าน ๆ เหมือนเป็นชีวิตที่ซ้ำซากจำเจ แต่ในเนื้อเพลงเน้นไปที่การฉายภาพสวยงามที่พบแต่ละวัน ชีวชนให้เห็นแสงทองยามเช้า ผึ้งเก็บน้ำหวานไปสร้างรัง และได้ยินเสียงกระดิ่งจากคอวัวควาย

3. นัยแฝงที่เพลงต้องการสื่อ เพลงนี้ต้องการให้กำลังใจชาวไร่ ชาวนา ในยุคสมัยนั้น เพราะต้องต่อสู้กับปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาปากท้อง โดยผู้ประพันธ์นำเอาภาพการทำงานที่หนักและเหนื่อยมาฉายให้เห็น และเปิดภาพมุมที่สวยงามออกมา เพื่อให้เห็นว่าแม้ชาวนาจะทำงานหนักอย่างไร ก็ยังเป็นการงานที่มีความสุขกับธรรมชาติที่สวยงาม

ผ่านไป 1 ทศวรรษแล้ว เริ่มเห็นแล้วใช่ไหมครับว่า “เพลง” บันทึกเรื่องราวในสังคมในยุคสมัยที่เพลงนั้นเกิดขึ้นไว้มากมาย เราเข้าสู่ยุคต่อไปเลยดีกว่า

ทศวรรษที่ 2 (2595-2504) ยุคยึดมั่นในศักดิ์ศรี

กลิ่นอายของเพลงปลอบใจและปลุกเร้าให้ “คนรากหญ้า” มีกำลังใจทำมาหากิน ส่งกระแสเข้ามาถึงทศวรรษที่ 2 ของธนาคารแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ. 2496 ไทยขาดดุลการค้าสูงเป็นประวัติการณ์ และในปลายทศวรรษที่ 2 รัฐบาลเริ่มนำเอาแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติมาใช้เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2504 เพลงในช่วงนี้ ยังมีกลิ่นอายปลุกปลอบคนทำงานหนัก ขณะเดียวกันก็มองถึงศักดิ์ศรีของคนรากหญ้า ดังปรากฏอยู่ใน เพลงกลิ่นโคลนสาบควาย (2497) ผลงานของครูไพบูลย์ บุตรขัน เราฟังเพลงกันเลยครับ

ดนตรีบรรเลงเพลง กลิ่นโคลนสาบควาย

ท่านผู้มีเกียรติครับ เนื้อหาเพลงกลิ่นโคลนสาบควาย เสมือนเป็นตัวแทนคำพูดของชาวนาที่ไม่ค่อยมีโอกาสได้พูดเรื่องราวของตน เพลงนี้มีประเด็นน่าสนใจคือ

1. การทำงานของชาวนา ชาวนานั้น “เอาผืนนาเป็นที่พำนักพักพิงร่างกายชีวิตเอ๋ยไม่เคยสบาย ฝ่าเปลวแดดแผดร้อนแทบตาย ไถควายไถนาป่าดอน” เห็นภาพเลยใช่ไหมครับ

2. สถานที่อยู่อาศัย ชาวนามี “เพิงพักกายมีควายเคียงนอน สาบควายกลิ่นโคลนเคล้าโชยอ่อน ยามนอนหลับแล้วไผ่ฝัน” สภาพที่อยู่อาศัยของชาวนา เป็นแค่เพิงพักยามหลับนอน และมีกลิ่นโคลนสาบควายลอยมาอ่อน ๆ อีกด้วย คำว่า “สาบควายกลิ่นโคลนเคล้าโชยอ่อน” นั้น บางท่านอาจไม่ทราบว่าเป็นเวลาใกล้รุ่ง

เจ้าของควายต้องไถ่ขัง วิธีการก็คือสุ่มไฟให้คว้นไถ่ขัง หรือไม่ก็ต้องทำแอ่งโคลนไว้ให้ควายนอน แอ่งโคลนนี้ชาวบ้านเรียกว่า “ปลักควาย” เมื่อควายนอนโคลนจะช่วยห่อหุ้มร่างกายไว้ กันยุงกัดได้

3. ทศนคติที่มองชาวนา ผู้ประพันธ์ยั่วว่า “อย่าดูหมิ่นชาวนา เหมือนดังตาสี” และ “อย่าดูถูกชาวนา เห็นว่าอับเฉา” แต่ชี้ชวนให้เห็นคุณค่าของชาวนา และยังเรียกร้องให้เห็นใจชาวนาอีกด้วย

4. นัยแฝงที่ต้องการสื่อ เพลง กลิ่นโคลนสาบควาย” คือเรื่อง “ชนชั้น” ซึ่งผู้ประพันธ์ชี้ชัดว่า “ชีวิตคนนั้นมีราคา” เหมือนกัน แต่ชีวิตชาวนา “บูชากลิ่นโคลนสาบควาย” ซึ่งเป็นการเรียกร้องให้เห็นคุณค่าในความเป็นคนของชาวนา

ทศวรรษที่ 2 เราได้รับรู้ศักดิ์ศรีของชาวนาผ่านเพลง กลิ่นโคลนสาบควายไปแล้ว เราเข้าสู่ทศวรรษที่ 3 กันเลยนะครับ

ทศวรรษที่ 3 (2505-2514) ยุคผู้ใหญ่ลีทำขบขัน

เราก้าวมาถึงทศวรรษที่ 3 ของธนาคารแห่งประเทศไทยแล้วนะครับ สังคมไทยในชนบทในช่วงนี้ชาวบ้านยังการขาดแคลนการบริการพื้นฐาน ดังนั้นเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2504 ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (2504-2509) โดยมุ่งเน้นการสร้างบริการพื้นฐานต่างๆ ที่สำคัญ ดังคำขวัญ น้ำไหล ไฟสว่าง ทางดี มีงานทำ ขณะเดียวกันก็จำเป็น ที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ ด้วยมุ่งหวังลดปัญหาความยากจน และการกระจายรายได้

ส่วนแผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 2 (2505-2515) ต่อยอดด้วยการมุ่งเน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ และปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ และชัดเจนขึ้น โดยเน้นการเจริญเติบโตที่สมดุล ระหว่างเศรษฐกิจและสังคม โดยเพิ่มการพัฒนาสังคม สาธารณูปการ การสาธารณสุข และการศึกษา เข้าไว้ในแผนพัฒนาฯ ด้วย ขณะเดียวกันก็ยังมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชนให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

การเริ่มต้นใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ชาวบ้านส่วนใหญ่ “ยังไม่พร้อม” ที่จะรับนโยบายต่าง ๆ จากรัฐ แลยังมีปัญหาอื่น ๆ อีก ผู้ประพันธ์เพลงจึงหยิบเอาปัญหาเหล่านั้นมาล้อ ว่าเป็นการกระทำที่ตลกขบขัน ดังปรากฏอยู่ในเพลง ผู้ใหญ่ลี (2507) ซึ่งแต่งโดย พิชพันธ์ บริบูรณ์ และ ศักดิ์ศรี ศรีอักษร

.....
ดนตรีบรรเลงเพลง ผู้ใหญ่ลี
.....

ท่านผู้มีเกียรติทุกท่านครับ บทเพลงผู้ใหญ่ลี เนื้อหาเจาะจง “ยั่วล้อ” นโยบายของรัฐบาลที่นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจมาใช้โดยไม่เตรียมความพร้อม ทำให้เกิดปัญหาตามมา ประเด็นสำคัญที่สะท้อนออกมาในเพลง คือ

1. การเริ่มต้นใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจ เนื้อเพลงในวรรคแรกว่า “พ.ศ. สองพันห้าร้อยสี่ ผู้ใหญ่ลีดีกลองประชุม” ซึ่งเป็นปีแรกของการใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติของประเทศไทย โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนให้ดีขึ้น เพื่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ส่วนในวรรคที่สองนั้นเป็นการบ่งชี้ว่า ชาวบ้านคล้ายยังอยู่ในสังคมดั้งเดิม เพราะการตีกลองก็พัฒนามาจากการ “ตีเกราะเคาะไม้” ซึ่งเป็นวิธีการของสังคมบรรพกาล

2. การสื่อสารของรัฐที่ล้มเหลว เห็นจากคำที่ผู้ใหญ่ลือบอกว่า “ทางการเขาสั่งมาว่า ทางกรเขาสั่งมาว่า ให้ชาวนาเลี้ยงเป็ดและสุกร ฝ่ายตาสีหัวคลอนถามว่าสุกรนั้นคืออะไร ผู้ใหญ่ลือกลับตอบทันทีว่า สุกรนั้นไซ้หรือคือนาน้อยธรรมดา” แสดงให้เห็นว่า ฝ่ายปกครองที่ผู้ใหญ่ลือที่ได้ประชุมมานั้น ไม่เข้าใจภาษาชาวบ้าน จึงใช้ศัพท์แสลงทางวิชาการสื่อสารกับผู้นำชุมชนที่เข้าไปประชุมรับนโยบาย ผู้ใหญ่ลือแม้จะเป็นคนมีความจำดีเลิศ สามารถจำได้ว่าทางการสั่งมาให้ “เลี้ยงเป็ดกับสุกร” แต่เมื่อตาสีซึ่งเป็นตัวแทนของชาวบ้านทั่วไปถาม ตัวผู้ใหญ่ลือเองก็ไม่รู้ว่าแท้จริงแล้ว สุกรนั้นเป็นหมูหรือหมา จุดนี้แม้จะเป็นเรื่องตลกขบขัน แต่ถ้ามองถึงเป้าหมายอันยิ่งใหญ่ของรัฐบาลที่ลงทุนไปอย่างมหาศาลเพื่อพัฒนาประเทศแล้วก็จะกลายเป็นซ้ำขึ้นไป

3. ความต้องการให้ไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประเด็นนี้เป็นไปตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้งในการให้ชาวบ้านมีความรู้เรื่องเกษตรกรรม เพิ่มรายได้จากการทำไร่ นา ให้มีอาชีพเสริมด้วยการเลี้ยงเป็ดและหมู สาเหตุที่ทางการเลือกสัตว์ทั้งสองประการนี้ น่าจะดูจากชาวบ้านส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใกล้แหล่งน้ำ เหมาะสำหรับการเลี้ยงเป็ด และเก็บผักบุ้งตามหนอง ลำคลองมาประกอบอาหารให้หมูกินได้ ซึ่งก็ถือว่าเป็นความคิดที่ดี และเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

4. ความไม่พร้อมของการใช้แผน ความไม่พร้อมของการใช้แผนพัฒนาแผน 1 นั้น เกิดมาจากรัฐบาลไม่ได้เตรียมทั้งข้าราชการที่ส่งนโยบายให้ผู้นำชาวบ้าน ผู้นำชาวบ้าน และชาวบ้าน ทำให้เกิดภาพตลกขบขันออกมาคือ ชาวบ้านไม่รู้ว่ารัฐบาลให้ทำอะไร ซึ่งส่วนนี้ผู้ประพันธ์ส่ง “สาร” ผ่านสัญญาณให้ถอดรหัสจากคำตอบของผู้ใหญ่ลือที่ว่า “สุกรนั้นไซ้ คือนาน้อยธรรมดา” นั่นเอง และแต่ละข้อที่กล่าวมา พิจารณาภาพรวมกลายเป็นเรื่องตลกขบขันของการในแผนพัฒนาที่ 1

เห็นไหมครับท่านผู้ชมที่เคารพ แม้บทเพลงเป็นบทเดียว ก็สามารถสะท้อนเรื่องราวได้มากมายถึงเพียงนี้ เราเข้าสู่ทศวรรษที่ 4 ของธนาคารแห่งประเทศไทยกันละนะครับ

ทศวรรษที่ 4 (2515-2524) ยุคน้ำมันแพงและเงินผัน

เราเข้าสู่ทศวรรษที่ 4 ของธนาคารแห่งประเทศไทยแล้วนะครับ การพัฒนาบ้านเมืองในทศวรรษที่ผ่านมา แม้จะเกิดปัญหา แต่ก็มีเปลี่ยนแปลงด้านสาธารณูปโภคดีขึ้น ทศวรรษนี้ ไทยเราใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) การเมืองมีเหตุการณ์นองเลือด 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 เป็นยุคแบ่งความคิดทางการเมืองเป็นขวา ซ้าย

ช่วงนี้เกิดวิกฤติการณ์ น้ำมันแพง และอีกหลายประการ ในส่วนของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520-2524) รัฐบาลการเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจ มีแนวนโยบายการเงินการคลังของรัฐที่เป็นระบบ การกระจายรายสู่ท้องถิ่น พัฒนาคุณภาพของประชากร ให้มีงานทำและค่าจ้าง รัฐเห็นว่าประชากรเป็นกำลังสำคัญของชาติ และมีวิกฤติน้ำมัน 2 ครั้ง ครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2516 ยุครัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร และครั้งที่สอง เกิดในยุคของพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ผลกระทบได้ลุกลามไปสู่ค่าไฟ ค่าสินค้าที่ปรับสูงขึ้นและอื่น ๆ ปัญหาน้ำมันแพงและขาดแคลนส่งผลต่อรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ต้องลาออกในช่วงปี 2523 ซึ่งวิกฤติน้ำมันนี้ ปรากฏอยู่ใน เพลงน้ำมันแพง (2516) ผลงานของ สรวง สันติ

ดนตรีบรรเลงเพลง น้ำมันแพง

เห็นไหมครับ เพลงจังหวะสนุกสนาน และเนื้อหาถ้าเป็นชาวบ้านก็ต้องบอกว่าจุกจิกหัวใจครับ ส่วนภาพสะท้อนในบทเพลงเรามาพิจารณาพร้อม ๆ กันนะครับ ประเด็นที่น่าสนใจคือ

1. สะท้อนวัฒนธรรมการพบกันระหว่างหญิงชาย สมัยก่อนชายหนุ่มรักใคร่ชอบใครต้องพบหญิงสาวกันที่บ้าน เรียกว่าต้อง “เข้าตามตรอกออกตามประตู” เมื่อไปถึงบ้านก็จะได้คุยกันท่ามกลางแสงตะเกียง กระป๋องใส่น้ำมันก๊าด 1 ดวงเท่านั้น ผู้ประพันธ์เพลงหยิบเอาธรรมเนียมของชาวบ้านนี้มาล้อ “น้ำมันขาดแคลน คุยกับแฟนก็ต้องดับไฟ”

2. สะท้อนเรื่องการไฟฟ้า ทศวรรษนี้ แม้จะมีไฟฟ้าใช้แล้ว แต่ในชนบทบางแห่งยังใช้ตะเกียง ดังเนื้อเพลงว่า “เรามาจุดตะเกียงไม่ต้องเสี่ยงทรมานเซย แต่ไอ้ออกเอ้ย น้ำมันดันมาแพง”

3. สะท้อนภาพความน้อยเนื้อต่ำใจของชาวชาวบ้าน โดยเฉพาะเรื่องการเข้าถึงระบบสาธารณสุขไปรษณีย์ขั้นพื้นฐาน ในเพลงนี้ คือไฟฟ้า ซึ่งเสมือนเป็นตัวแทนของความเจริญ ดังปรากฏในเนื้อเพลง “พวกเราชาวนาข้าวไร่ ห่างไกลบางกอกหนักหนา ไม่มีไฟฟ้าอย่าไปฝันถึงมันเลย” เห็นไหมครับว่า แม้จะฝันถึงก็ไม่ควร

4. สะท้อนเรื่องน้ำมันแพง หัวใจของเพลงนี้คือ การประชดประชันเรื่อง “ราคาน้ำมัน” ที่แพงและทำให้ชาวบ้านเดือดร้อน

ท่านผู้มีเกียรติครับ ในทศวรรษที่ 4 ของธนาคารแห่งประเทศไทยนี้ ยังมีเพลง คึกฤทธิ์คิดลึก (คึกลิดคิดลึก) ที่สะท้อนนโยบายด้านการคลังของรัฐบาลเพื่อกระจายรายได้สู่ชนบทได้สนุกสนาน เรามาฟังเพลงกันก่อนนะครับ

..... ดนตรีบรรเลง เพลงคึกฤทธิ์คิดลึก/คึกลิดคิดลึก

เพลงนี้เป็นเพลงร้องประกอบเสียงพูด เรียกได้ว่าเป็น “อัตลักษณ์” หนึ่งของ เพลิน พรหมแดน เนื้อเพลงให้ภาพนโยบายรัฐบาล ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ที่มีโครงการผันเงินสู่ชนบท มีประเด็นน่าสนใจคือ

1. ความยากจนในชนบท เรื่องนี้สะท้อนออกมาแบบตลก ๆ ตามเนื้อเพลงที่ว่า “วันนั้นผมไปกินเหล้า ไม่มีเงินให้เขา ผมนึกว่าเหล้าคึกลิด” สังคมชนบท เรื่องกินเหล้าเป็นเรื่องธรรมดาของผู้ชาย คนที่ไม่มีเงิน ถ้ามีร้านค้าประจำหมู่บ้านบางร้านก็ให้ “เชื่อ” ไว้ก่อน บางร้านถึงกับเขียนป้ายตัวโต ๆ ไว้ว่า “จ่ายสด ดเชื่อ เปื่อทวง” ผู้ชายในเนื้อเพลงอาจมองได้ว่าเป็นตัวแทนของชาวบ้านชนบทที่ยากจน ไม่มีเงินซื้อสิ่งของต่าง ๆ ที่อยากได้ แม้กระทั่งเหล้าเป็นต้น

2. ความขาดแคลนระบบสาธารณสุขในชนบท ชนบทในทศวรรษนั้น สิ่งที่ต้องพัฒนาในเนื้อเพลง มีถนน ดังปรากฏในเนื้อเพลงว่า “คิดช่วยคนยากคนจน ให้สภาตำบลสร้างถนนเชื่อมติด” แหล่งน้ำกินน้ำใช้ทั้งสระน้ำและคลองส่งน้ำ ดังในเนื้อเพลงว่า “ขุดคลอง สร้างทาง” และยังเรื่องสถานที่รักษาพยาบาล ที่ชาวบ้านมักเข้าไม่ถึงเพราะค่ารักษา เนื้อเพลงจึงระบุว่า “เชิญไปรักษาผ่าตัด ไม่ต้องจ่ายอัฐเพราะเรามีบัตรคึกลิด” การพัฒนาระบบสาธารณสุขนี้ เป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ประกอบกับรัฐบาลมีนโยบายช่วยเหลือชาวบ้าน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นจึงกำหนดโครงการ “ผันเงิน” ขึ้นมา

3. นโยบายกระจายรายได้สู่ชนบท เสน่ห์ของโครงการผันเงินประการสำคัญคือ กำหนดให้มีการจ้างงานในชนบท ดังนั้น ไม่ว่าจะทำถนน ขุดสระ ทำฝาย เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้ว่าจ้างชาวบ้านให้ไปก่อสร้าง ดังเนื้อเพลงที่ว่า “พวกเราที่ไปรับจ้าง พวกเราที่ไปรับจ้าง ขุดคลองสร้างทาง แล้วเอาสตางค์คึกฤทธิ์”

4. ผลที่ได้จากการกระจายรายได้สู่ชนบท โครงการผันเงินนี้ บางถิ่นก็สามารถพัฒนาได้ตามเป้าหมาย และยังมีร่องรอยของโครงการเป็นชื่อ “คึกฤทธิ์” ซึ่งเป็นหัวหน้ารัฐบาลที่ผันเงินให้ ตัวอย่างเช่น สระน้ำชื่อ สระคึกฤทธิ์ อยู่ที่บ้านสองห้อง หมู่ที่ 5 ต.หัวจัว อ.สนม จ.สุรินทร์ ฝายน้ำคึกฤทธิ์ อยู่ที่บ้านทรายฟอง หมู่ที่ 17 ต.บ้านจันทร์ อ.บ้านดุง จ.อุดรธานี และเชื่อว่ยังมีชื่อฝาย สระน้ำ และถนนในถิ่นอื่น ๆ อีกหลายแห่ง

ชื่อที่ชาวบ้านตั้งให้เป็นอนุสรณ์นี้ ไม่แน่ใจว่าได้แนวมาจากเพลง หรือว่าผู้ประพันธ์เพลงได้ข้อมูลจริงมาใช้ เพราะในเพลงช่วงที่เป็นบทพูดก็มีกล่าวถึงเนื้อที่ว่า “เอ..นี่พวกเราจะต้องซื้อคลองอะไรดีนะฮิ คลองคึกฤทธิ์ อ้อ แล้วก็ถนนนี้ละ ถนนคึกฤทธิ์ อ้อแล้วก็สะพานนี้ละ สะพานคึกฤทธิ์”

โครงการผันเงินนี้ กล่าวกันว่าเป็นนโยบาย “ประชานิยม” ครั้งแรกของประเทศไทยที่รัฐบาลนำมาใช้กับประชาชน รัฐบาลยุคต่อมาที่ปรากฏชัดเจนคือโครงการกองทุนหมู่บ้านในสมัย พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร และโครงการอื่น ๆ ในรัฐบาลสมัยต่อ ๆ มา

5. มุมมองของชาวบ้านต่อ มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี ผลจากการทำโครงการผันเงินสู่ตำบล ทำให้ชาวบ้านมีความสุขกันทั่วหน้า นอกจากตั้งชื่อโครงการต่าง ๆ ที่ทำในหมู่บ้านว่า คลองคึกฤทธิ์ ถนนคึกฤทธิ์ สะพานคึกฤทธิ์ อะไร ๆ ก็คึกฤทธิ์จนกลายเป็นโรคคึกฤทธิ์ขึ้นสมอง “เวลาผมมีความสุข ผมก็นึกถึงคึกฤทธิ์ เวลาผมมีความสุขผมก็นึกถึงคึกฤทธิ์ มีหน้าซ้ำ ผมนอนหลับผมก็ยังนึกเห็นคึกฤทธิ์ อ้อ..คุณก็เป็นโรคคึกฤทธิ์ขึ้นสมอง..”

ผ่านทศวรรษที่ 4 ซึ่งเป็นเพลงลูกทุ่งสนุก ๆ แต่เสียดสีสังคมไปแล้ว เรามาฟังเพลงเสียดสีสังคมแนวเพลงเพื่อชีวิตกันบ้าง

ทศวรรษที่ 5 (2525-2534) ยุคต่อต้านของนอก

เรามาถึงทศวรรษที่ 5 ของธนาคารแห่งประเทศไทยแล้วนะครับ ช่วงเวลานี้ไทยเราใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ที่ยังคงมุ่งเน้นการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การเงินการคลังของประเทศเป็นสำคัญ พร้อมกับการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจแต่ละด้าน โดยมุ่งเน้นการกระจายรายได้ และการกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาค ส่วนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) มีเป้าหมายที่สำคัญคือ การยกระดับมาตรฐานคุณภาพชีวิตของคนในชนบทและในเมืองให้ได้ตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน

ทศวรรษที่ 5 ของธนาคารแห่งประเทศไทยนี้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ฉบับที่ 5 มีจุดเน้นสำคัญประการหนึ่งคือ การใช้ของไทยและเพลงที่ตอบโจทย์ของจุดเน้นดังกล่าวที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2527 และโด่งดังข้ามยุคข้ามสมัยเพลงหนึ่งคือ เมตอินไทยแลนด์ ของ วงคาราบาว

ดนตรีบรรเลงเพลง เมตอินไทยแลนด์

เนื้อหาเพลงสะท้อนให้เห็นว่า คนไทยนิยมของนอก ทั้ง ๆ ที่ไทยเราก็มีศิลปะและวัฒนธรรมดีงามมาแต่บรรพกาล ซึ่งประเด็นที่โดดเด่นมีดังนี้

1. ชีวชนให้เห็นคุณค่าศิลปะและวัฒนธรรมไทย เนื้อหาเพลงเปิดด้วยการชีชวนให้เห็นว่าไทยเรานั้นก็มีอารยธรรม มีของดี ๆ มากมาย เนื้อเพลงช่วยสะกิดคนในสังคมให้เห็นคุณค่าในศิลปะและวัฒนธรรมไทยที่มีมาแต่บรรพกาล

2. สะท้อนค่านิยมคนไทยที่มีต่อสินค้าจากประเทศนอก หรือ ของนอก ประเด็นนี้รัฐบาลไทยยุคนั้นก็ตระหนักดี ถึงกับกำหนดนโยบายให้คนไทยใช้ของไทยและร่วมใจส่งออก เพราะที่เห็นและเป็นอยู่ในทศวรรษนั้นคือ คนไทยนิยมใช้ของยุโรปและญี่ปุ่น ดังเนื้อเพลงว่า “ตัดเย็บเสื้อผ้าทางโก้งกางเกง ...แล้วขึ้นเครื่องบินไปส่งเข้ามา คนไทยได้หน้า ฝรั่งเศสได้เงิน”

ส่วนสินค้าจากญี่ปุ่นนั้น เนื้อหาเพลงว่า “เมตอินไทยแลนด์ พอแขวนตามร้านค้า มาติดป้ายติดตราว่า เมตอินเจแปน ก็ขายดิบขายดีมีราคา คุณกันได้ว่ามันมาต่างแดน ทั้งทันสมัยมาจากแม็กกาซีน เขาไม่ได้หลอกเรากิน หลอกเรานั้นหลอกตัวเอง..”

บทเพลง เมตอินไทยแลนด์ เสมือนเป็นกระบอกเสียงให้รัฐบาลในเรื่อง “นิยมของนอก” โดยให้เห็นคุณค่าของสินค้าจากฝีมือคนไทย เพราะว่าเขาไม่ได้หลอกเรากิน แต่เรานั้น “หลอกตัวเอง”

ท่านผู้มีเกียรติครับ เพลงเพื่อชีวิต ในทศวรรษที่ 5 เรียกได้ว่าเป็นตัวแทนเพลงที่บันทึกสังคมไทยได้เป็นอย่างดีทีเดียว เราเข้าสู่ทศวรรษที่ 5 กันเลยนะครับ

ทศวรรษที่ 6 (2535-2544) ยุคงานนอกเพราะค่าเงินบาทลอยตัว

ทศวรรษที่ 6 ของธนาคารแห่งประเทศไทย เป็นช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) และฉบับที่ 8 ใช้ระหว่าง พ.ศ. 2540 -2544 โดยฉบับที่ 7 กำหนดวัตถุประสงค์หลักที่จะเสริมสร้างความสมดุล ระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม คุณภาพชีวิต และทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม แต่ยังคงมีปัญหาสำคัญ ๆ เช่น ปัญหาการกระจายรายได้ ปัญหาสังคม และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ และยังมีประชาชน ซึ่งอยู่ห่างไกลบางกลุ่ม ยังไม่ได้รับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจและสังคม หรือได้รับแต่ไม่เพียงพอ ส่วนแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ใช้ระหว่าง พ.ศ. 2540-2544 มีประเด็นหลักสองประการ คือ ประการแรก การพยายามเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างรัฐกับประชาชนให้เกิดขึ้นให้มากที่สุด โดย การใช้ระบบความร่วมมือและการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายในสังคม และการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี ประการที่สอง การปรับระบบการบริหารจัดการเพื่อให้มีการแปลงแผนไปสู่ภาคปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

ในทศวรรษนี้ การธนาคารแห่งประเทศไทยต้องเผชิญกับวิกฤติการณ์การเงินครั้งใหญ่และทำให้ต้องประกาศลอยตัวค่าเงินบาทในวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 เป็นเหตุให้บริษัทเงินทุนและธนาคารพาณิชย์ รวมทั้งบริษัทเอกชน จำนวนมากต้องล้มละลายเนื่องจากปัญหาหนี้สิน และเป็นจุดเริ่มต้นของ “วิกฤตต้มยำกุ้ง” ที่ทำให้รัฐบาลไทยต้องกู้เงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ผลกระทบจากบริษัทต่าง ๆ ล้มละลาย ปิดกิจการ ทำให้ผู้ใช้แรงงานตกงาน และปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกเป็นลูกโซ่

ปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ ผู้ประพันธ์เพลงได้หยิบมาสะท้อนในบทเพลงชื่อ เศรษฐกิจहारสอง และได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก เนื้อเพลงเศรษฐกิจहारสอง กล่าวถึง ชายหนุ่มถูกเชิญให้ออกจากงานเมื่อตกงานก็ต้องพบปัญหาในการดำรงชีพต่าง ๆ มากมาย

ดนตรีบรรเลงเพลงเศรษฐกิจहारสอง

ในบทเพลงมีภาพสะท้อนทางสังคม ประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

1. บริษัทปิดกิจการ ผลกระทบจากค่าเงินบาทลอยตัว ทำให้ธุรกิจต่าง ๆ กระทบทั้งระบบ เป็นเหตุให้บริษัทห้างร้านต่าง ๆ หายอดกันปิดตัวเนื่องจากขาดสภาพคล่องทางการเงิน

2. คนตกงาน เมื่อบริษัทห้างร้านปิดกิจการ พนักงาน แรงงานต่าง ๆ ตกงานเป็นจำนวนมาก แม้ผู้ใช้แรงงานนั้นจะ “ไม่ได้ยอมออกเลยน้องเอ๋ยน้องเอ๋ย เขาเชิญให้ออก เจ้านายเขาบอกเขาบอกว่าเศรษฐกิจไม่ดี ” แรงงานส่วนหนึ่งกลับภูมิลำเนาต่างจังหวัด บางส่วนที่ยังต้องทำงานอยู่ก็ต้องเผชิญปัญหาที่ตามมาโดยเฉพาะเรื่องค่าครองชีพ ทั้งค่าเช่าห้อง ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าอาหาร และค่าใช้จ่ายประจำวัน ในส่วนของกิจการ

บางแห่งที่ดำเนินงานต่อไปได้ก็มีการลดเงินเดือนพนักงาน พักการจ่ายสวัสดิการและการคุ้มครองด้านสุขภาพต่าง ๆ

3. นโยบายประหยัดของรัฐบาล รัฐบาลนอกจากณรงคให้ประชาชนช่วยกันประหยัดแล้ว ยังขอร้องให้ลดการใช้ไฟฟ้าอีกด้วย ดังปรากฏในเนื้อเพลงว่า “ทางการให้ประหยัดไว้ ดับฟืนดับไฟมีदनน้อยก็ยังมีดี”

เพลง เศรษฐกิจหารสอง นับเป็นเพลงหนึ่งที่บันทึกสังคมช่วง รัฐบาลปล่อยให้ค่าเงินบาทลอยตัว เนื้อเพลงช่วยปลุกปลอบคนในทศวรรษนั้น ให้ทราบว่ามิเพื่อนร่วมชะตากรรมอีกมาก

เราผ่านบรรยากาศเพลงลูกทุ่งสนุก ๆ ในทศวรรษที่ 6 เข้าสู่ทศวรรษที่ 7 ด้วยเพลงเพื่อชีวิตอีกเพลงนะครับ จังหวะเร้าใจดีมาก ๆ

ทศวรรษที่ 7 (2545-2554) ยุคโอท็อปทั่วไทย

ทศวรรษที่ 7 ของธนาคารแห่งประเทศไทย ไทยอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9-10 ฉบับที่ 9 ระหว่าง พ.ศ. 2545-2549 มีลักษณะเด่นคือ น้อมนำปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 มาเป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ เพื่อให้ประเทศรอดพ้นจากวิกฤต สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง มีคุณภาพและยั่งยืน ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และสถานการณ์เปลี่ยนแปลงต่างๆ และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (2550-2554) เน้นการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางทุกภาคส่วน

ทศวรรษนี้ รัฐบาลมีนโยบายให้ท้องถิ่น “พึ่งพาตนเอง” และผลิตสินค้าโดยวิสาหกิจและภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นออกจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้สานรับแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รัฐบาลได้ผุดนโยบาย สินค้า “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” หรือที่เรียกกันติดปากว่า สินค้าโอท็อป (OTOP) ขึ้นมา เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจของประเทศไทย สินค้าโอท็อปนั้น มีหลักการพื้นฐานในการจัดทำคือ นำ “ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล พึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ การสร้างทรัพยากรมนุษย์” บทเพลงที่สะท้อนภาพทศวรรษนี้ได้คือ เพลงโอท็อป ของ วงคาราบาว

ดนตรีบรรเลง เพลงโอท็อป

ท่านผู้มีเกียรติครับ ฟังเพลงแล้วนอกจากอยากขยับมือเท้าแล้ว ไม่ทราบว่า อยากผลิตสินค้ากันบ้างไหมครับ เพลงนี้มีประเด็นที่สำคัญคือ

1. ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมขายได้ การนำมาขายนั้นเบื้องต้นต้องหลอมรวมความรู้ความสามารถจากสามส่วนคือ ชาวบ้านผู้มีภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม องค์ความรู้ทางวัฒนธรรม และการจัดการของรัฐที่เข้าไปร่วมมือในการสร้างสรรค์ ดังบทเพลงว่า “เกิดจากความจัดเจนของคนท้องถิ่นทั่วแคว้นแดนไทย เกิดจากความหลากหลายในภูมิปัญญาวัฒนธรรม เกิดจากการจัดการภาครัฐบาลร่วมมือกระทำ”

2. คนไทยมีฝีมือสร้างสรรค์สินค้าได้ เนื้อเพลงบางส่วนปลุกให้คนไทยลุกขึ้นมาสร้างสรรค์สินค้าเพื่อนำไปขายให้ชาวโลก ตามนโยบาย 1 ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ดังข้อความว่า “ตื่นขึ้นเถอะครับ นักสู้ฝีมือไทย บ้านเมืองกำลังก้าวไกล มุ่งมั่นต่อไปหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์”

และยังแนะแนวการสร้างสรรคด้วยว่า ให้นำเอาพื้นฐานเดิม ๆ นั้นมาเสริมจินตนาการทำนองว่า “คิดใหม่ทำใหม่” เพื่อจะได้สินค้าออกมา ดังข้อความว่า “ไอที่เคยปั้นดินให้เป็นควาย ก็หัดปั้นใหม่ปั้นควายให้เป็น

ฝัน เคยนั่งแต่सानตะมุงตะกร้าอย่ามัวแต่ก้มหน้าส่งเสริมจินตนาการ ตลาดก็อาศัยรัฐบาลส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ ออกไปขายต่างแดน”

หากมองในภาพรวมแล้ว เพลงโอท็อป คือเพลงที่ปลุกกระแสสำนักคนไทยให้ลุกขึ้นมาสร้างสรรค์สินค้า ขายโดยอาศัยองค์ความรู้จากเจ้าหน้าที่จากรัฐบาลที่เข้าไปแนะนำ ซึ่งโครงการนี้ก็สอดคล้องกับแนวปรัชญา พอเพียง คือการสร้างสรรค์สินค้าเพื่อเลี้ยงครอบครัวและชุมชนของตนเอง

ในทศวรรษนี้ยังมีเพลง อะเมซซิ่งไทยแลนด์ (2548) ซึ่งมีจุดประสงค์แนวเดียวกันคือ ให้นำเอา “ภูมิ วัฒนธรรม” ของไทยมาออกขายเพื่อบำรุงท้องถิ่น เพราะเมื่อท้องถิ่นเข้มแข็งประเทศชาติย่อมมั่นคงและมั่นคง เป็นลำดับต่อไป

ดนตรีบรรเลง เพลงอะเมซซิ่งไทยแลนด์

ภาพสะท้อนจากเพลง อะเมซซิ่งไทยแลนด์ เพลงที่ต้องการ “อวดของดี” แต่ละภาค เริ่มจาก ภาคเหนือปรากฏดังเนื้อเพลง “ล้านนาป่าเหนือมากเหลือพวงไพร ปิงว้างมน่านใสหลังไหลลงมา” ภาคกลาง ดังปรากฏในเนื้อเพลง “มาเยือนภาคกลางกว้างขวางท้องนา เจดีย์เด่นตาเสียดฟ้าเมืองเรา สุขสงบัวดวราม อาราม โบสถ์สถูปสวยงามกำแพงเก่า” ภาคอีสานดังปรากฏในเนื้อเพลง “แดนดินถิ่นฐานอีสานบ้านเฮา ลำธารป่าเขาช่องโขงซึ้งมุล ม่วนชื่นครั้นครองเพลงหมอลำ เสียงพิณเสียงแคนดินแดนคุณ ส้มตำใส่ปลาร้ากลิ่น ยวนใจ” และภาคใต้ดังปรากฏในเนื้อเพลง “ไปเยือนด้ามขวานถิ่นฐานแดนสะตอ ทะเลเฝ้ารอค้นล้อลมแรง ชายหาดผืนทรายงามเรื่องรอง”

ทศวรรษที่ 8 (2555-2564) ยุคภัยโควิดเศรษฐกิจรอฟื้น

ท่านผู้มีเกียรติทุกท่านครับ เราเข้าสู่ทศวรรษที่ 8 ของธนาคารแห่งประเทศไทยแล้วนะครับ ช่วงนี้อยู่ในแผนการพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 (2555-2559) และฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ทศวรรษนี้เป็นช่วงที่ประเทศไทยจะต้องเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญทั้งภายนอกและภายในประเทศที่ปรับเปลี่ยนเร็วและซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้จัดทำบนพื้นฐานของกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ซึ่งเป็นแผนหลักของการพัฒนาประเทศอีกด้วย

ทศวรรษที่ 8 ของธนาคารแห่งประเทศไทยนี้ ประเทศไทยและทั่วโลกต้องเผชิญกับการแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา ที่ก่อให้เกิดโรคโควิด19 ตั้งแต่ต้นปี พ.ศ.2563 ทำให้มีคนติดเชื้อและเสียชีวิตทั้งในประเทศไทยและทั่วโลก ส่วนเพลงที่สะท้อนภาพสถานการณ์ได้ดีอีกเพลงหนึ่งคือ : โควิดชา สิมากอดเต๋อ (2563) ซึ่งเป็นเพลงที่ปลอบใจและให้ความหวัง

ดนตรีบรรเลง เพลงโควิดชาสิมากอดเต๋อ

ภาพสะท้อนทางสังคมในบทเพลง “โควิดชา สิมากอดเต๋อ” ผู้ประพันธ์นำเรื่องความห่วงหาของคนที่อยู่ต่างที่ต่างถิ่นมาเป็นแกนในการนำเสนอเรื่องราว ในสถานการณ์ที่โรคโควิดระบาด ซึ่งมีประเด็นสำคัญดังนี้

1. โควิดทำให้เดินทางไปมาหาสู่กันไม่ได้ ดังปรากฏในเนื้อเพลงว่า “สงกรานต์..ปีนี้เมืองไทยคงเหงา นิดเรา คงเลื่อนอีกแล้วแก้วตา โควิดโน่นทีนจากเมืองจีนข้ามแดนเข้ามา” เนื้อเพลงตอนนี้ แสดงให้เห็นว่าตั้งแต่ ช่วงโรคโควิด19 ระบาดรัฐบาลกำหนดมาตรการต่าง ๆ ออกให้ประชาชนปฏิบัติเพื่อยับยั้งการแพร่กระจาย และหนึ่งในมาตรการนั้นคือ ห้ามไปมาหาสู่กัน และห้ามไม่ให้ออกจากบ้านยกเว้นจะมีความจำเป็นจริง ๆ

2. คำแนะนำการปฏิบัติตนในช่วงโรคโควิด19 ระบาด กรมควบคุมโรคติดต่อกระทรวงสาธารณสุข ได้ออกมาตรการต่าง ๆ มาให้ประชาชนได้ปฏิบัติตัวเพื่อจะได้ป้องกันการติดเชื้อ มาตรการหลัก ๆ ก็คือ สวมหน้ากาก รับประทานอาหารร้อน ๆ หมั่นล้างมือ และเลี่ยงไปสถานที่คนแออัด วิธีการเหล่านี้ยังปรากฏในบทเพลงตั้งข้อความว่า “ใส่แมสเฮ็ดเวียกอยู่บ้าน อยู่ไผ่อยู่มันคือทางรอดตาย” และ “ส่วนอายนะหรือใช้เจลล้างมือพุ่นได้”

3. เครื่องมือสื่อสารระหว่างโรคโควิดระบาด ช่วงที่โควิดระบาดนั้นคือ โซเชียลมีเดีย (Social media) หรือ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ คนไทยสื่อสารระหว่างกันโดยผ่านแพลตฟอร์ม (Platform) หรือช่องทางบนโลกออนไลน์ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะไลน์ ดังปรากฏในเนื้อเพลงว่า “ก่อน line ยังแฉ่งแพงบานหัวใจ.. ให้เจ้าปลอดภัยเด้อหล้า” และ “คอยเบิ่งหน้าจอรออ้ายออนไลน์ส่งหา”

บทเพลง โควิดชา สีมากอดเด้อ เป็นตัวแทนของเพลงยุคโรคโควิดระบาดได้เพลงหนึ่ง เพราะทั้งฉายภาพความเป็นอยู่ของผู้คน การป้องกันโรค และผลกระทบต่าง ๆ ที่คนในสังคมได้รับ

ท่านผู้มีเกียรติครับ เราได้เพลงเพลงไปแล้ว 10 เพลง ตลอดเวลา 8 ทศวรรษของธนาคารแห่งประเทศไทย เรื่องราวที่เกิดขึ้นในบทเพลงลูกทุ่งและเพลงเพื่อชีวิต เหล่านั้นเสมือน “บทบันทึกลมหายใจของสังคมที่มีชีวิต”

ขอขอบพระคุณผู้มีเกียรติทุกท่าน ที่มาร่วมงานในครั้งนี้ หวังว่าทุกท่านจะได้รับสาระและความสนุกสนาน และหวังว่าคงได้มีโอกาสต้อนรับทุกท่านอีก สำหรับคืนนี้ ขอกล่าวคำว่าราตรีสวัสดิ์ครับ
